នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៃអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

ឯកសារបកប្រែ
TRANSLATION/TRADUCTION
ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ (Date): 18-Jan-2013, 15:19
CMS/CFO: Uch Arun

ព័ត៌មានពិស្តារអំពីការដាក់ឯកសារ

សំណុំរឿងលេខ៖ ០០២/១៩-០៩-២០០៧-អវតក/អជសដ

ភាគីដាក់ឯកសារ៖ លោក **ខៀវ សំផន**

ដាក់ជូន៖ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

ភាសាដើម៖ **បារាំង**

កាលបរិច្ឆេទឯកសារ៖ ថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារស្នើឡើងដោយភាគីដាក់ឯកសារ៖ **សាធារណៈ**

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង៖ **សាធារណៈ/Public**

ប្រភេទនៃចំណាត់ថ្នាក់៖

ពិនិត្យឡើងវិញចំពោះឯកសារចំណាត់ថ្នាក់ណ្តោះអាសន្ន៖

ឈ្មោះមន្ត្រីកត់ត្រា៖

ហត្ថលេខា៖

សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន

ដាក់ដោយ៖

មេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន

មេធាវី គង់ សំអុន

មេធាវី Anta GUISSÉ

មេធាវី Arthur VERCKEN

មេធាវី Jacques VERGÈS

ដាក់ជូន៖

អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង៖

ចៅក្រម និល ណុន

ចៅក្រម Silvia CARTWRIGHT

ចៅក្រម យូរ ឧត្តរា

ចៅក្រម Jean-Marc LAVERGNE

ចៅក្រម យ៉ា សុខន

ជំនួយការ៖

លោកស្រី សេង សុជាតា

កញ្ញា Marie CAPOTORTO

កញ្ញា Shéhérazade BOUARFA

កញ្ញា Mathilde CHIFFERT

កញ្ញា អ៊ុច ស្រីផាត់

កញ្ញា ជុន សុធារី

លោក Pierre TOUCHE

សហព្រះរាជអាជ្ញា៖

លោកស្រី ជា លាង

លោក Andrew CAYLEY

មេធាវីតំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីទាំងអស់

ក្រុមមេធាវីការពារក្តីទាំងអស់

គោរពជូនអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

I- <u>ច្បាប់ជាធរមានចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់នៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ÷ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ</u>

១. យោងតាមគោលការណ៍នីត្យានុកូលភាព ច្បាប់ដែលត្រូវយកមកអនុវត្ត នៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ ជាច្បាប់ដែលនៅជាធរមាន ចន្លោះពីថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ថ្ងៃទី ០៧ ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៩[1]។ តាមរយៈសារណានេះ យើងត្រូវកំណត់និយមន័យនៃឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និងទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវ ដែលបានចោទប្រកាន់ ដែលនឹងត្រូវយកមកអនុវត្តចំពោះមុខយុត្តាធិការពេលវេលារបស់ អ.វ.ត.ក។

២. នៅក្នុងសាលដីកា **ឌុច** អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលបានរំឭកថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានកាតព្វកិច្ចក្នុងការធានាថា ការបកស្រាយនិយមន័យនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និងការអនុវត្តនិយមន័យនោះ មិនមែនជាការធ្វើវិសោធនកម្មច្បាប់ដែលមានអានុភាពប្រតិសកម្មចំពោះនិយមន័យដែលមានសុពលភាព នៅចន្លោះឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ១ ៩៧៩ នោះឡើយ[2]។

---

[1] សាលដីកាលើរឿងក្តី កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ("សាលដីកាឌុច") ចុះថ្ងៃទី ០៣ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ F28 កថាខណ្ឌ ៩៧៖ *"អង្គជំនុំជម្រះនៃ អ.វ.ត.ក ត្រូវមានកាតព្វកិច្ចក្នុងការសម្រេចថា ការកំណត់អំពីធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ អាចយកមកអនុវត្តបាននៅក្នុងដែនកំណត់យុត្តាធិការពេលវេលារបស់ខ្លួន ហើយជនជាប់ចោទត្រូវតែអាចយល់ដឹងជាមុនថាជាបទល្មើស និងដឹងជាមុនថាមានច្បាប់ចែង។ បន្ថែមពីលើនេះទៀត អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលបញ្ជាក់ថាការពិនិត្យឡើងវិញដោយប្រុងប្រយ័ត្ន និងដោយមានសំអាងហេតុអំពីការកំណត់ទាំងនេះ មានសារៈសំខាន់ចាំបាច់ណាស់ក្នុងការធានាអំពីធម្មានុរូបរបស់ស្ថាប័ន និងសេចក្តីសម្រេចរបស់ អ.វ.ត.ក"*។

[2] ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ ១០០។ ៖ *"ការអនុវត្តយុត្តាធិការរបស់អង្គជំនុំជម្រះត្រូវបានកម្រិតដោយនិយមន័យនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដូចដែលមានកំណត់តាមច្បាប់អន្តរជាតិ នៅពេលដែលអំពើល្មើសត្រូវបានចោទប្រកាន់បានប្រព្រឹត្តឡើង។ ម្យ៉ាងវិញទៀត មាត្រា ៥ នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក រួមជាមួយនឹងបញ្ជីរាយឈ្មោះនៃបទល្មើសនានាក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដែល អ.វ.ត.ក មានយុត្តាធិការដែលសន្មតទុកជាមុនទៅលើឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ មិនអាចត្រូវបានបកស្រាយថា ជាវិសោធនកម្មច្បាប់ដែលមានអានុភាពប្រតិសកម្មចំពោះនិយមន័យនេះ នោះឡើយ។"*

៣. ក្នុងករណីគ្មានអត្ថបទច្បាប់ចែង ច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិត្រូវយកមកអនុវត្ត។ ក៏ប៉ុន្តែ បន្ទាប់ពីតុលាការ Nuremberg មក គេត្រូវរង់ចាំរហូតដល់ឆ្នាំ១៩៩៦ ទើបគណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយមហាសន្និបាតអង្គការសហប្រជាជាតិ(“មហាសន្និបាត”) ធ្វើការតាក់តែងសេចក្តីព្រាងក្រមស្តីពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងសន្តិភាព និងសន្តិសុខរបស់មនុស្សជាតិ ដោយកំណត់និយមន័យឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ នៅក្នុងច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិ។ និយមន័យនេះត្រូវបាន *“ដកស្រង់ចេញពីលក្ខន្តិកៈតុលាការ Nuremberg ទៅតាមការបកស្រាយ និងអនុវត្តរបស់តុលាការនេះ។ គណៈកម្មាធិការនេះក៏គិតគូរផងដែរទៅលើការវិវត្តនៃនីតិអន្តរជាតិ ដែលកើតមានចាប់តាំងពីតុលាការនេះចេញសាលក្រមមក”* [3]។ ទោះបីយុត្តិសាស្ត្រក្រោយៗមកទៀតរបស់តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិនានា អាចមានសារៈប្រយោជន៍ដល់ការបកស្រាយនិយមន័យនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ក្នុងលក្ខខណ្ឌណាមួយក៏ដោយ ក៏អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលបានគូសបញ្ជាក់ថា យុត្តិសាស្ត្រនេះមិនមានអនុភាពចងកាតព្វកិច្ច អ.វ.ត.ក នោះទេ ហើយត្រូវប្រើប្រាស់ដោយប្រុងប្រយ័ត្ន[4]។

៤. លោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ក្រោមទម្រង់ជាអំពើមនុស្សឃាត ការសម្លាប់រង្គាល ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ និងអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងទៀត (ក្រោមទម្រង់ជាការប៉ះពាល់ដល់សេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់មនុស្ស ការជម្លៀសដោយបង្ខំ និងការបាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ)។ មាត្រា ៥ នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក ចែងថា បទល្មើសដាក់លាក់ទាំងនេះ គឺជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ប្រសិនបើត្រូវបានប្រព្រឹត្ត ***“ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬដោយមានការរៀបចំប្រឆាំងទៅលើប្រជាជនស៊ីវិល ដោយមូលហេតុជាតិ នយោបាយ ជាតិពន្ធុ ពូជសាសន៍ ឬសាសនា ណាមួយ”*** [5]។ នេះជាធាតុផ្សំដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាមានកាតព្វកិច្ចត្រូវបង្ហាញ។

---

[3] របាយការណ៍របស់គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ស្តីពីការងារនៃកិច្ចប្រជុំលើកទី ៤៨ សេចក្តីព្រាងក្រមស្តីពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងសន្តិភាព និងសន្តិសុខរបស់មនុស្សជាតិ (“សេចក្តីព្រាងក្រមរបស់គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ”) ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ឧសភា ដល់ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៩៦ មហាសន្និបាត ឯកសារផ្លូវការ កិច្ចប្រជុំលើកទី៥១ ឯកសារបន្ថែមលេខ 10, A/51/10 ទំព័រ ១១៥។

[4] ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ ៩៧។

[5] មាត្រា ៥ នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើតអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា (“ច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក”)។

១. <u>ធាតុផ្សំសត្យានុម័តិៈ ចរិតលក្ខណៈនៃការវាយប្រហារ</u>

៥. រាល់និយមន័យទាំងអស់ ទោះជាក្នុងសម័យកាលណាក៏ដោយ កំណត់ថា ការវាយប្រហារត្រូវ៖ ក) មានលក្ខណៈទូទៅ ឬដោយមានការរៀបចំ និង ខ) ប្រឆាំងទៅលើប្រជាជនស៊ីវិល។ ផ្ទុយទៅវិញ មិនមានការឯកភាពជាឯកច្ឆន្ទចំពោះបរិបទនៃការវាយប្រហារនោះទេ។

៦. ចំពោះតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី ការវាយប្រហារត្រូវប្រព្រឹត្ត ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃជម្លោះប្រដាប់អាវុធ[6]។ តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសរ្វ៉ាន់ដា តម្រូវឱ្យការវាយប្រហារត្រូវធ្វើឡើង ក្នុងលក្ខណៈរើសអើង ដោយមូលហេតុជាតិ នយោបាយ ជាតិពន្ធុ ពូជសាសន៍ ឬសាសនា។

៧. មាត្រា៥ នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក ឯកភាពតាមនិយមន័យនៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិ សម្រាប់ប្រទេសរ្វ៉ាន់ដា ដោយកំណត់ថាការវាយប្រហារត្រូវធ្វើឡើង ក្នុងលក្ខណៈរើសអើង។

៨. ក៏ប៉ុន្តែ នៅក្នុងដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពរ សហព្រះរាជអាជ្ញាផ្អែកលើយុត្តិសាស្ត្ររបស់តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្ម អន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី ជាពិសេស សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ក្នុងរឿងក្តី *Kunarac* ដើម្បីអះអាងថា *"សម្រាប់គោលបំណងបង្កើតឱ្យមានឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ការវាយប្រហារពុំកំណត់ត្រឹមតែការប្រើប្រាស់កងកម្លាំងប្រដាប់អាវុធឡើយ ពោលគឺរាប់បញ្ចូល ទាំងការធ្វើបាបប្រជាជនស៊ីវិលផង។ ការវាយប្រហារពុំចាំបាច់ជាការវាយប្រហារខាងយោធា ឬ*

---

[6] មាត្រា ៥ នៃលក្ខន្តិកៈតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី ចែងថា *"តុលាការអន្តរជាតិមានយុត្តាធិការ ក្នុងការវិនិច្ឆ័យទោសជនដែលត្រូវបានសន្មតថាជាអ្នកទទួលខុសត្រូវលើឧក្រិដ្ឋកម្មនានាដូចខាងក្រោម ប្រសិនបើឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះត្រូវបានប្រព្រឹត្ត* ***ក្នុងពេលជម្លោះប្រដាប់អាវុធ*** *ជាលក្ខណៈអន្តរជាតិ ឬជាតិ និងប្រឆាំងនឹងប្រជាជនស៊ីវិលណាមួយ"*។ ឧទាហរណ៍ សូមមើល៖ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac និង Zoran Vukovic*, IT-96-23 & IT-96-23/1-A, សាលដីកា ("សាលដីកា *Kunarac*") ចុះថ្ងៃទី ១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០០២ កំណត់សម្គាល់ចុងទំព័រ ៩៩។ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Momcilo Perisić*, IT-04-81-T, សាលក្រម ("សាលក្រម *Perisić*") ចុះថ្ងៃទី ០៦ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១១ កថាខណ្ឌ ៧៩ *"ដើម្បីឱ្យមាត្រា ៥ នៃលក្ខន្តិកៈ ដែលចោទលទោសឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ អាចអនុវត្តបាន ចាំបាច់ត្រូវបង្ហាញថា៖ ១) មានជម្លោះប្រដាប់អាវុធ និង ២) អំពើចោទប្រកាន់មានទំនាក់ទំនងភូមិសាស្ត្រ និងពេលវេលា ជាមួយជម្លោះប្រដាប់អាវុធ"*។

ការវាយប្រហារជាផ្នែកមួយនៃជម្លោះប្រដាប់អាវុធឡើយ”[7]។ ក៏ប៉ុន្តែ សាលក្រម *Kunarac* ដែលតម្កល់ដោយសាលដីកា សម្រេចថា៖ *“ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ការវាយប្រហារពុំកម្រិតត្រឹមការដឹកនាំអរិភាពនោះទេ គឺអាចរាប់បញ្ចូលទាំងស្ថានភាពនៃការធ្វើបាបបុគ្គលដែលមិនចូលរួមដោយផ្ទាល់ក្នុងអរិភាពនោះ ដូចជា ជនជាប់ឃុំ ជាដើម។ ការទទួលយកទាំងពីរនៃពាក្យនេះចេញមកពីគំនិតតែមួយ គឺថាសង្គ្រាមជាការប្រឈមមុខដាក់គ្នារវាងកម្លាំងប្រដាប់អាវុធ ឬក្រុមប្រដាប់អាវុធ ហើយតាមផ្លូវច្បាប់ មិនត្រូវប៉ះពាល់ដល់ប្រជាជនស៊ីវិលនោះឡើយ”*[8]។ ដូច្នេះ ការតម្រូវឲ្យមានជម្លោះប្រដាប់អាវុធ នៅតែមានសុពលភាព ក្នុងគ្រប់ករណីទាំងអស់ ហើយវាមិនត្រឹមត្រូវនោះទេ ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាអះអាងថា ត្រឹមតែការធ្វើបាបប្រជាជនស៊ីវិលបង្កើតឲ្យមានជាការវាយប្រហារនោះ។

៩. ដូច្នេះ ប្រសិនបើឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិអាចត្រូវបានប្រព្រឹត្ត ក្នុងពេលមានសន្តិភាព ចាំបាច់ត្រូវបញ្ចូលលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យបន្ថែម ដើម្បីបែងចែកឲ្យបានច្បាស់រវាងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ និងឧក្រិដ្ឋកម្មនៃនីតិរួម[9]។ អាស្រ័យហេតុនេះ ប្រសិនបើគ្មានជម្លោះប្រដាប់អាវុធ បញ្ហានៃការចង់ដឹងថាតើពាក្យវាយប្រហារប្រឆាំងនឹង “ប្រជាជនស៊ីវិល” មាននិយមន័យដូចម្តេច បានចោទឡើង។

១០. គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ បានយល់ឃើញថា ច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិមិនតម្រូវឲ្យមានទំនាក់ទំនងរវាងជម្លោះប្រដាប់អាវុធ និងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិនោះទេ។ ក៏ប៉ុន្តែ គណៈកម្មាធិការបានកំណត់ថា ដើម្បីអាចចាត់ទុកថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ បទល្មើស

---

[7] ដីកាសន្និដ្ឋានស្ថាពររបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា (វិធាន ៦៦) ចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D390 កថាខណ្ឌ ១២៤៤។

[8] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac និង Zoran Vukovic*, IT-96-23-T & IT-96-23/1-T, សាលក្រម (“សាលក្រម *Kunarac*”) ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០១ កថាខណ្ឌ ៤១៦។ និយមន័យនេះត្រូវបានបញ្ជាក់ដោយអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល កំណត់សម្គាល់ចុងទំព័រ ១៥៧។

[9] គណៈកម្មការត្រៀមសម្រាប់បង្កើតតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ A/AC.249/CRP.2/add.3/Rev.1 ចុះថ្ងៃទី ០៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៩៦៖ *“គណៈប្រតិភូជាច្រើនបានផ្តល់សារៈសំខាន់ជាពិសេសទៅលើលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យទូទៅ សម្រាប់ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដើម្បីញែកឧក្រិដ្ឋកម្មនេះចេញពីឧក្រិដ្ឋកម្មធម្មតា នៅក្រោមច្បាប់ជាតិ និងដើម្បីជៀសវាងការជ្រៀតជ្រែកចូលយុត្តាធិការតុលាការជាតិទៅលើឧក្រិដ្ឋកម្មធម្មតា ហើយបានពិភាក្សាជាចម្បងអំពីលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា ៣ នៃលក្ខន្តិកៈតុលាការរ៉ាន់ដា”* ទំព័រ ១។

ត្រូវបានប្រព្រឹត្ត *"តាមការញុះញង់ ឬក្រោមការដឹកនាំរបស់រដ្ឋាភិបាល អង្គការចាត់តាំង ឬក្រុមណាមួយ"*[10]។ នៅក្នុងរឿងក្តី *Bagilishema* តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសរ៉្វាន់ដាបានផ្អែកលើនិយមន័យរបស់គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ដើម្បីទាញសន្និដ្ឋានថាជាធម្មតាការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ ទាមទារឲ្យមានការរៀបចំផែនការជាចាំបាច់[11]។ តុលាការបានបន្ថែមទៀតថា លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យដែលថា ការវាយប្រហារត្រូវធ្វើឡើងប្រឆាំងទៅលើប្រជាជនស៊ីវិល សន្មតជាមុននូវអត្ថិភាពនៃផែនការណាមួយ ហើយតាមធម្មជាតិរបស់វា ធាតុផ្សំរើសអើងនៃការវាយប្រហារអាចមានទៅបាន ក្នុងទម្រង់ជាផលវិបាកនៃនយោបាយណាមួយ[12]។

១១. ចរិតលក្ខណៈទាំងបីនៃការវាយប្រហារ ដែលជាមូលដ្ឋានឲ្យតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសរ៉្វាន់ដា ទាញជាសេចក្តីសន្និដ្ឋាន ពោលគឺការវាយប្រហារ "ជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ" "ធ្វើឡើងប្រឆាំងនឹងប្រជាជនស៊ីវិល" និង "ធាតុផ្សំរើសអើង" មានចែងនៅក្នុងមាត្រា ៥ នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក។

១២. ដូច្នេះ ដើម្បីបង្កើតបានជាធាតុផ្សំសត្យានុម័តិនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ សហព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវបង្ហាញថា៖ ក) ឧក្រិដ្ឋកម្មចោទប្រកាន់ត្រូវបានប្រព្រឹត្ត[13] ខ) ឧក្រិដ្ឋកម្មត្រូវបានប្រព្រឹត្ត នៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការវាយប្រហារ គ) ការវាយប្រហារមានលក្ខណៈជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ ឃ) ធ្វើឡើងប្រឆាំងនឹងប្រជាជនស៊ីវិល ង) ដោយមូលហេតុជាតិ នយោបាយ ជាតិពន្ធុ ពូជសាសន៍ ឬសាសនា ច) ជាការអនុវត្ត ឬបន្តនយោបាយរបស់រដ្ឋ ឬអង្គការចាត់តាំងណាមួយ ដែលមានគោលដៅវាយប្រហារបែបនេះ។

---

[10] សេចក្តីព្រាងក្រមរបស់គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ទំព័រ ១១៥។

[11] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* Ignace Baglishemana, ICTR-95-1A-T, ចុះថ្ងៃទី ០៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០០១ សាលក្រម កំណត់សម្គាល់ចុងទំព័រ ៧១។

[12] ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ ៧៨។

[13] ឧទាហរណ៍ អំពីមនុស្សឃាត សូមមើល៖ សាលក្រម *Milutinović*៖ *"ដើម្បីបង្ហាញថាអំពើមនុស្សឃាតជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ត្រូវបានប្រព្រឹត្ត រដ្ឋអាជ្ញាត្រូវបង្ហាញអំពី (ក) ធាតុផ្សំសត្យានុម័តិ និងធាតុផ្សំអត្តនោម័តិ នៃអំពើមនុស្សឃាត និង (ខ) ល័ក្ខខ័ណ្ឌតម្រូវទូទៅនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ"* កថាខណ្ឌ ១៧៣។

២. <u>ធាតុផ្សំអត្តនោម័តិ ៖ ទំនាក់ទំនងរវាងការដឹងឮរបស់ជនជាប់ចោទអំពីការវាយប្រហារ និងអំពើដែលបានប្រព្រឹត្ត ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការវាយប្រហារនេះ</u>

១៣. ដោយឡែក យើងត្រូវវិភាគអំពីស្ថានភាព ដែលថាជនជាប់ចោទទំនងមិនមែនជាចារីពិតប្រាកដនៃឧក្រិដ្ឋកម្មនោះទេ។ ជាក់ស្តែង ស្ថានភាពនេះត្រូវគ្នានឹងការជំនុំជម្រះក្តីយើងនេះ។

១៤. នៅក្នុងសាលក្រម **ឌុច** អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានផ្អែកលើយុត្តិសាស្ត្រ *Kunarac* ដើម្បីកំណត់ធាតុផ្សំអត្តនោម័តិនៃការវាយប្រហារ[14]។ អង្គជំនុំជម្រះបានបញ្ជាក់យ៉ាងដូច្នេះថា៖ *"អំពើរបស់ជនជាប់ចោទត្រូវតែជា**ផ្នែកមួយនៃការវាយប្រហារជាសព្វានុម័ត** ទោះជាអំពើនោះជាអំពើប្រភេទណា ឬមានផលវិបាកយ៉ាងណាក៏ដោយ ដរាបណាអំពើទាំងនោះមិនត្រូវបានកាត់ផ្តាច់ទាំងស្រុងចេញពីបរិបទនៃការវាយប្រហារ"*[15]។ ប៉ុន្តែ នៅក្នុងរឿងក្តីទាំងពីរ *Kunarac* និង **ឌុច** ជនជាប់ចោទជាចារីផ្ទាល់នៃឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់។

១៥. ដូច្នេះ ក្នុងសាលក្រមនៃសំណុំរឿងយើងនេះ អង្គជំនុំជម្រះនឹងជួបបញ្ហាក្នុងការកំណត់អំពីលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យដែលអាចឱ្យភ្ជាប់ទំនាក់ទំនងជាយថាហេតុ រវាងជនជាប់ចោទ និងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់។

១៦. យុត្តិសាស្ត្ររបស់តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិនានា បានខកខានតាំងពីយូរយារណាស់មកហើយក្នុងការបែងចែកឱ្យច្បាស់រវាងធាតុផ្សំអត្តនោម័តិចំពោះជនជាប់ចោទ និងធាតុផ្សំអត្តនោម័តិចំពោះចារីពិតប្រាកដនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម។ កង្វះខាតនេះត្រូវបានរិះគន់ដោយឯកសារវិភាគច្បាប់នានា[16] ហើយត្រូវបានកែតម្រូវដោយយុត្តិសាស្ត្រនៅក្នុងសាលក្រម *Milutinović*[17]។

---

[14] សាលក្រមលើរឿងក្តី កាំង ហ្កេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច ("សាលក្រម ឌុច") ចុះថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ E188 កថាខណ្ឌ ៣១៨-៣១៩។

[15] សាលក្រម ឌុច កថាខណ្ឌ ៣១៨។

[16] ឧទាហរណ៍ សូមមើល Gideon Boas, James L. Bischoff និង Natalie L. Reid *បណ្ណាល័យច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ ភាគ ២ - ធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម យោងតាមច្បាប់អន្តរជាតិ* Cambridge University Press (ឆ្នាំ ២០១១) ទំព័រ ៣៥-៤១។

[17] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Milan Milutinović*, IT-05-87-T, សាលក្រម ("សាលក្រម *Milutinović*") ចុះថ្ងៃទី ២៦ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៩ កថាខណ្ឌ ១៥៣ ដល់ ១៦២។

១៧. នៅក្នុងរឿងក្តី *Milutinović* តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី បានបញ្ជាក់ថា ដើម្បីបង្កើតឲ្យមានឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ត្រូវមានធាតុផ្សំដូចតទៅ៖ ១) អំពើរបស់ចារីពិតប្រាកដនៃឧក្រិដ្ឋកម្មស្ថិតនៅក្នុងបរិបទនៃការវាយប្រហារ[18] និង ២) ជនជាប់ចោទដឹងឮអំពីការវាយប្រហារ ទោះជាខ្លួនជាចារីពិតប្រាកដ ឬមិនមែនក៏ដោយ[19]។

១៨. ម្យ៉ាងវិញទៀត នៅក្នុងរឿងក្តី *Milutinović* ដដែល តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី បានសម្រេចថាក្នុងករណីជនជាប់ចោទមិនមែនជាចារីពិតប្រាកដនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម រដ្ឋអាជ្ញាត្រូវបង្ហាញអំពីអត្ថិភាពនៃទំនាក់ទំនងផ្ទាល់ ឬជិតស្និទ្ធគ្រប់គ្រាន់ រវាងជនជាប់ចោទ និងការប្រព្រឹត្តអំពើដែលបានចោទប្រកាន់។ នៅពេលទំនាក់ទំនងនេះមានភាពទន់ខ្សោយពេក តុលាការបានវិនិច្ឆ័យថា មិនមានឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិនោះទេ គឺដូចករណីក្នុងស្ថានភាពជួយ និងជំរុញដែរ[20]។ តុលាការយល់ឃើញថា ទំនាក់ទំនងនេះស្តែងឡើងច្បាស់លាស់បំផុត នៅពេលជននោះមានចេតនាឲ្យកើតមានឧក្រិដ្ឋកម្ម មានន័យថាជននោះបានប្រព្រឹត្ត រៀបចំផែនការ បញ្ជា ឬញុះញង់[21]។

១៩. ដូច្នេះ នៅក្នុងការជំនុំជម្រះក្តីយើងនេះ បទល្មើសជាក់លាក់អាចត្រូវបានចាត់ទុកថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ហើយទោះបីជាចារីពិតប្រាកដនៃឧក្រិដ្ឋកម្មមិនដឹងអំពីបរិបទដែលខ្លួនប្រព្រឹត្ត ដោយសារតែជនជាប់ចោទ ដែលបានរៀបចំផែនការ បញ្ជា ឬញុះញង់ឲ្យមានការប្រព្រឹត្តពីចារី (ឬសមាជិកនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម) ដឹងថាអង្គហេតុដែលបង្កើតបានជាឧក្រិដ្ឋកម្មចោទប្រកាន់ ស្ថិត

---

[18] សាលក្រម *Milutinović* កថាខណ្ឌ ១៥២។

[19] ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ ១៥៣ ដល់ ១៥៦។

[20] ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ ១៥៧។

[21] ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ ១៥៨៖ *"ចំពោះបទល្មើសជាក់លាក់ ដែលត្រូវកំណត់ថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ផ្អែកលើការដឹងឮរបស់ជនណាម្នាក់ អំពីបរិបទនៃការប្រព្រឹត្តបទល្មើសនោះ ទំនាក់ទំនងរវាងជននោះ និងការប្រព្រឹត្តបទល្មើស ត្រូវមានទំនាក់ទំនងផ្ទាល់ និងជិតស្និទ្ធគ្រប់គ្រាន់។ តាមទស្សនៈរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ភាពផ្ទាល់ និងជិតស្និទ្ធិគ្រប់គ្រាន់នៃទំនាក់ទំនងនោះ ត្រូវបានកំណត់ដោយលក្ខខណ្ឌតម្រូវថា ជននោះមានចេតនាឲ្យបទល្មើសកើតឡើង ក្នុងទម្រង់បួននៃការទទួលខុសត្រូវដូចមានចែងនៅក្នុងលក្ខន្តិកៈ៖ ប្រព្រឹត្ត រៀបចំផែនការ បញ្ជា និងញុះញង់។ ក្រោមទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវទាំងនេះ ការដឹងឮអំពីបរិបទនៃបទល្មើសគឺជាផ្នែកមួយនៃដំណើរការផ្លូវចិត្ត ជាលទ្ធផលនៃការប្រព្រឹត្តបទល្មើសនោះ"*។

នៅក្នុងបរិបទនៃការវាយប្រហារនោះ[22]។

២០. នៅពេលនេះ យើងនឹងកត់សម្គាល់ឃើញថា តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី បានសង្កត់ធ្ងន់ជាពិសេសទៅលើលក្ខខណ្ឌតម្រូវឱ្យបង្ហាញភស្តុតាងថាមានទំនាក់ទំនងផ្ទាល់ រវាងឧក្រិដ្ឋកម្ម និងជនជាប់ចោទ[23]។ ជាក់ស្តែង តុលាការ បានបែងចែកយ៉ាងច្បាស់រវាងការវិភាគនេះ និងបញ្ហាទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវ។

២១. ដូច្នេះ ចៅក្រមត្រូវវិភាគជាពីរដំណាក់កាល ទីមួយ ត្រូវកំណត់ថាតើលក្ខខណ្ឌធាតុផ្សំអត្ថនោម័តិនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ត្រូវបានបំពេញដែរឬទេ ទីពីរ ត្រូវកំណត់ថាតើទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវអាចត្រូវបានទទួលយកដែរឬទេ។ ការវិភាគអំពីធាតុផ្សំអត្ថនោម័តិនឹងមិនអាចលាយឡំជាមួយការវិភាគទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវនោះទេ។

៣. ច្បាប់ជាធរមានចំពោះបទល្មើសជាក់លាក់ ÷ ករណីធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ និងករណីអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងទៀត

២២. យោងតាមគោលការណ៍អប្រតិសកម្មនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ លោក ខៀវ សំផន អាចត្រូវបានកាត់ទោស តែចំពោះអំពើជាបទឧក្រិដ្ឋ ក្នុងអំឡុងយុត្តាធិការពេលវេលារបស់ អ.វ.ត.ក ប៉ុណ្ណោះ និងអនុលោមតាមនិយមន័យដែលអនុវត្ត នៅសម័យនោះ។

២៣. បទល្មើសជាក់លាក់ជា "ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ" និង "អំពើអមនុស្សធម៌

[22] ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ ១៥៨៖ *"ទីមួយ នៅពេលល័ក្ខខ័ណ្ឌអំពីទំនាក់ទំនងទាំងពីរត្រូវបានបំពេញដោយចារីពិតប្រាកដ ដោយសារជននោះប្រព្រឹត្តអំពីសកម្ម ឬអកម្ម ជាផ្នែកមួយនៃការវាយប្រហារ ហើយដឹងថាទង្វើរបស់ខ្លួនជាផ្នែកមួយនៃការវាយប្រហារ។ ទីពីរ ទោះបីជាចារីពិតប្រាកដមិនដឹងអំពីបរិបទនៃទង្វើប្រព្រឹត្តបទល្មើស នៅពេលអ្នករៀបចំផែនការ អ្នកបញ្ជា អ្នកញុះញង់ ឬសមាជិកនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដឹងថានេះគឺវាផ្នែកមួយនៃការវាយប្រហារ"*។

[23] ដូចយោងខាងលើ កថាខណ្ឌ ១៥៩៖ *"អង្គជំនុំជម្រះសង្កត់ធ្ងន់នៅទីនេះថា ការវិភាគនេះមិនត្រូវច្រឡំគ្នាជាមួយបញ្ហាថាតើជនជាប់ចោទមានការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិជាក់លាក់ ដែរឬទេ នោះទេ។ ខាងលើនេះគ្រាន់តែការកំណត់ធម្មតាថាតើឧក្រិដ្ឋកម្មនោះត្រូវបានប្រព្រឹត្តដែរឬទេ តែប៉ុណ្ណោះ"*។

ផ្សេងទៀត” ជាប្រភេទមិនកំណត់[24]។ ក៏ប៉ុន្តែ ដើម្បីបង្កើតឲ្យមានជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ បទល្មើសទាំងនេះត្រូវមានកម្រិតធ្ងន់ធ្ងរស្មើនឹងបទល្មើសជាក់លាក់ផ្សេងទៀត[25]។

ក. ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ

២៤. ពាក្យ “ធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ” គ្របអំពើផ្សេងៗជាច្រើន។

២៥. យោងតាមមាត្រា ៦(គ) នៃលក្ខន្តិកៈតុលាការ Nuremberg ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិគឺជា *“(...) ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញដោយមូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនា នៅពេលអំពើ ឬការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញទាំងនេះត្រូវបានប្រព្រឹត្ត* ***ជាការអនុវត្តឬ ដោយមានទំនាក់ទំនងជាមួយឧក្រិដ្ឋកម្មដែលស្ថិតនៅក្នុងយុត្តាធិការរបស់តុលាការ*** *ទោះជាអំពើ ឬការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញទាំងនោះ ជាការរំលោភបំពាន ឬមិនរំលោភបំពានច្បាប់ជាតិរបស់ប្រទេសកើតហេតុក៏ដោយ”*[26]។ម្យ៉ាងវិញទៀត ចៅក្រមនៅតុលាការ Nuremberg យល់ឃើញថា ដោយសារគ្មានទំនាក់ទំនងនេះ ការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងចំពោះជនជាតិជ្វីប មុនឆ្នាំ១៩៣៩ (កាលបរិច្ឆេទកំណត់យកសម្រាប់ការចាប់ផ្តើមសង្គ្រាម) ទោះជាគួរឲ្យរន្ធត់យ៉ាងណាក៏ដោយ មិនមែនជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិនោះទេ[27]។ លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូមក៏កំណត់និយមន័យនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ *“នៅក្នុងទំនាក់ទំនង*

---

[24] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Blagojević et Jokić*, IT-02-60-T, សាលក្រម (“សាលក្រម *Blagojević*”) ចុះថ្ងៃទី ១៧ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០០៥ កថាខណ្ឌ ៦២៤។

[25] សាលក្រម *Milutinović* កថាខណ្ឌ ១៧៨-១៧៩។ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Tihomir Blaskić*, IT-95-14-A, សាលដីកា (“សាលដីកា *Blaskić*”) ចុះថ្ងៃទី ២៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០០៤ កថាខណ្ឌ ១៣១។

[26] លក្ខន្តិកៈតុលាការយោធាអន្តរជាតិ ទីក្រុងឡុងដ៍ ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥។ លក្ខន្តិកៈនេះមាននៅវែបសាយត៍៖ « http://www.icrc.org/dih.nsf/FULL/350 »។

[27] តុលាការយោធាអន្តរជាតិ (Nuremberg) ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៤៦ សាលក្រមមាននៅវែបសាយត៍៖ http://werle.rewi.hu-berlin.de/IMTJudgment.pdf។ *“ទស្សនៈនយោបាយធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ បង្ក្រាប និងសម្លាប់ជនស៊ីវិល ដែលទំនងជាប្រឆាំងនឹងរដ្ឋាភិបាល ត្រូវបានអនុវត្តយ៉ាងសាហាវឃោរឃៅបំផុត នៅប្រទេសអាល្លឺម៉ង់ មុនសង្គ្រាមឆ្នាំ១៩៣៩ (...)។ ដើម្បីកំណត់ជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ អំពើមុនពេលផ្ទុះសង្គ្រាម ត្រូវបានប្រព្រឹត្ត ជាការអនុវត្ត ឬដោយមានទំនាក់ទំនងជាមួយឧក្រិដ្ឋកម្មដែលស្ថិតនៅក្រោមយុត្តាធិការតុលាការ។ តុលាការយល់ឃើញថា ទោះបីជាឧក្រិដ្ឋកម្មជាច្រើនមានលក្ខណៈគួរឲ្យភ័យខ្លាច និងរន្ធត់យ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏មិនមានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់បង្ហាញថា អំពើទាំងនោះត្រូវបានប្រព្រឹត្ត ជាការអនុវត្ត ឬដោយមានទំនាក់ទំនងជាមួយឧក្រិដ្ឋកម្មនោះទេ”*។

ជាមួយអំពើណាមួយ ដែលបានចែងនៅក្នុងកថាខណ្ឌនេះ ឬបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌណាមួយ ដែលស្ថិតក្នុងយុត្តាធិការតុលាការ"[28]។

២៦. ខុសពីតុលាការពីរខាងលើ ចៅក្រមតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី មិនតម្រូវឲ្យមានទំនាក់ទំនងរវាងអំពើធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ និងឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិផ្សេងទៀតឡើយ។ សេចក្តីព្រាងក្រមរបស់គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិមិនមានចែងអំពីបញ្ហានេះទេ។ គ្មានប្រយោជន៍អ្វីក្នុងការពិភាក្សាដេញដោលចង់ដឹងថា តើច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិតម្រូវជានិច្ចឲ្យមានទំនាក់ទំនងនេះ នៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៩ ឬក៏អត់នោះទេ។ ជាការពិត កម្ពុជាជារដ្ឋភាគីនៃតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ហើយច្បាប់អនុវត្តនៅកម្ពុជាសព្វថ្ងៃ ពាក់ព័ន្ធនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ គឺលក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម។ គោលការណ៍នីត្យានុកូលភាពកំណត់អំពីការអនុវត្តជាប្រតិសកម្មនូវច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌដែលផ្តន្ទាទោសស្រាលជាង។ ម្យ៉ាងវិញទៀត មាត្រា ៩ នៃកិច្ចព្រមព្រៀងរវាងអង្គការសហប្រជាជាតិ និងរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក ចែងថា និយមន័យអនុវត្តចំពោះបទល្មើសជាក់លាក់ គឺនិយមន័យដូចបានកំណត់ក្នុងលក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម[29]។

២៧. ក្នុងលក្ខខណ្ឌទាំងនេះ សហព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវបង្ហាញថា៖ ក) អំពើធ្វើទុក្ខបុកម្នេញមានកម្រិតធ្ងន់ធ្ងរស្មើនឹងបទល្មើសជាក់លាក់ផ្សេងទៀត ខ) មានទំនាក់ទំនងរវាងអំពើធ្វើទុក្ខបុកម្នេញទាំងនេះ និងបទល្មើសជាក់លាក់ផ្សេងទៀត ដែលស្ថិតនៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក។

ខ. អំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងទៀត (ការជម្លៀស និងឃាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ ការប៉ះពាល់ដល់សេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់មនុស្ស)

២៨. គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិកំណត់ថាអំពើសកម្ម ឬអកម្មណាមួយ ស្ថិតនៅក្នុងប្រភេទនៃអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងទៀត ប្រសិនបើធាតុផ្សំទាំងនេះត្រូវបានបំពេញ៖ ក) មានភាពធ្ងន់ធ្ងរដូចគ្នានឹងបទល្មើសជាក់លាក់ផ្សេងទៀត *"ខ) អំពើនោះបង្កព្យសនកម្មដល់ជនណាម្នាក់ ដោយធ្វើឲ្យប៉ះ*

---

[28] មាត្រា ៧(១) នៃលក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម។

[29] មាត្រា ៩ នៃកិច្ចព្រមព្រៀង ចែងថា *"យុត្តាធិការលើរឿងក្តីរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញរួមមាន (...) ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដូចបានកំណត់ក្នុងលក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម នៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិ ឆ្នាំ១៩៩៨"*។

ពាល់ដល់បូរណភាពផ្លូវកាយ ឬផ្លូវចិត្ត សុខភាព ឬសេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់បុគ្គលនោះ"[30]។

២៩. ក៏ប៉ុន្តែ ត្រឹមតែលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យទាំងនេះត្រូវបានបំពេញ ដើម្បីប្រែក្លាយប្រភេទ "អំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងទៀត" ឲ្យទៅជាបទប្បញ្ញត្តិគ្មានដែនកំណត់ជាក់លាក់ ផ្ទុយនឹងគោលការណ៍នីត្យានុកូលភាព វាមិនគ្រប់គ្រាន់នោះ។

៣០. ពិសេសជាងនេះទៅទៀត ចំពោះការបាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ យើងខ្ញុំសូមគូសបញ្ជាក់នៅពេលនេះថា ទោះបីជាសេចក្តីព្រាងក្រមរបស់គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ កំណត់យកអត្ថិភាពនៃការបាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ ជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ក៏ដោយ ក៏គណៈកម្មាធិការនេះខិតខំបញ្ជាក់ថា *"ការបាត់ខ្លួនដោយបង្ខំមិនមានចែងនៅក្នុងលិខិតុបករណ៍មុនៗ ថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិនោះទេ។ ទោះបីវាជាបាតុភូតថ្មីគួរសមក៏ដោយ ក៏ក្រមនេះស្នើឲ្យដាក់ទង្វើឧក្រិដ្ឋនេះជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដោយសារតែវាមានភាពសាហាវឃោរឃៅ និងធ្ងន់ធ្ងរហួសប្រមាណ"*[31]។

៣១. គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ បានទាញនិយមន័យចេញពីសេចក្តីប្រកាសស្តីពីការការពារប្រឆាំងនឹងការបាត់ខ្លួនមនុស្សដោយបង្ខំ ដែលអនុម័តដោយមហាសន្និបាតនៅឆ្នាំ១៩៩២ និងអនុសញ្ញាអន្តរអាមេរិក ឆ្នាំ១៩៩៤ ស្តីពីការបាត់ខ្លួនមនុស្សដោយបង្ខំ[32]។

៣២. លិខិតុបករណ៍ពីរចុងក្រោយនេះត្រូវបានអនុម័ត ក្នុងរយៈពេល ១៣ និង ១៥ ឆ្នាំរៀងគ្នា ក្រោយយុត្តាធិការពេលវេលារបស់ អ.វ.ត.ក។ ដូច្នេះ ឧក្រិដ្ឋកម្ម *"បាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ"* មិនស្ថិតនៅក្នុងច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិ នៅចន្លោះឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៩ នោះទេ។ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៥៦ ក៏មិនមានកំណត់អំពីឧក្រិដ្ឋកម្ម *"បាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ"* នោះដែរ។

៣៣. អាស្រ័យហេតុនេះ ដោយសារគ្មានការកំណត់អំពីឧក្រិដ្ឋកម្មនេះ ក្នុងអំឡុងយុត្តាធិការពេលវេលារបស់ អ.វ.ត.ក និងយោងតាមគោលការណ៍អប្រតិសកម្មនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ អង្គជំនុំជម្រះមិន

---

[30] សេចក្តីព្រាងក្រមរបស់គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ទំព័រ ១២៥។

[31] សេចក្តីព្រាងក្រមរបស់គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ទំព័រ ១២៣។

[32] ដូចយោងខាងលើ។

អាចទទួលយកឧក្រិដ្ឋកម្មនេះ ហើយចាត់ទុកថាជា "អំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងទៀត" បានទេ។

II- ច្បាប់ជាធរមានដែលអនុវត្តចំពោះបែបផែននៃការទទួលខុសត្រូវ ដែលបានកំណត់យកនៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១

១. ការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ក្នុងឋានៈជាអ្នកដែលបានចូលរួមនៅក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម

៣៤. កម្មវត្ថុនៃផ្នែកនេះគឺសម្តៅកំណត់ព្រំដែននៃច្បាប់ដែលត្រូវអនុវត្តទៅលើសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ក្នុងទម្រង់មូលដ្ឋាន។ ជាក់ស្តែង សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត និងសហព្រះរាជអាជ្ញាបានពន្លាតទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវចំពោះសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម រហូតដល់បង្ហាញថា រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យគឺជាសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមដ៏ធំមួយ។ ការបង្ហាញនេះមានលក្ខណៈផ្ទុយនឹងច្បាប់ជាធរមាន។ មេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន សូមស្នើសុំឱ្យសហព្រះរាជអាជ្ញាធ្វើការកំណត់ឱ្យបានច្បាស់លាស់អំពីនយោបាយទាំងឡាយដែលអនុម័តដោយរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់នៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃរឿងក្តីបច្ចុប្បន្ន ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញានឹងត្រូវបង្ហាញចរិតលក្ខណៈបែបឧក្រិដ្ឋកម្មនៃនយោបាយនីមួយៗនោះ។ អយ្យការក៏ត្រូវលើកបង្ហាញភ័ស្តុតាងអំពីការចូលរួមរបស់ជនជាប់ចោទទៅក្នុងការតាក់តែង និងការដាក់ចេញនូវនយោបាយនីមួយៗផងដែរ។

ក. ធាតុផ្សំនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម

៣៥. នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចពាក់ព័ន្ធនឹងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម អង្គជំនុំជម្រះបានបញ្ជាក់ថា អង្គជំនុំជម្រះនឹងមិនធ្វើការពិចារណាអំពីសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមដែលស្ថិតក្នុងប្រភេទទី៣ឡើយ ដោយហេតុថា សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមប្រភេទនេះពុំស្តែងឡើងជាគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់ដែលមាននៅចន្លោះពីឆ្នាំ ១៩៧៥ និង ១៩៧៩[33] ឡើយ។ ដូច្នេះ មានតែទម្រង់មូលដ្ឋាន និងជាប្រព័ន្ធទេ ដែលត្រូវបានយកមកអនុវត្តនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះនោះ។

---

33 សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ("សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម") ឯកសារ **E100/6** ចុះថ្ងៃទី ១២ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១១ កថាខណ្ឌ ២៩។

៣៦. តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតយូហ្គូស្លាវី និងប្រទេសរវ៉ាន់ដា បានធ្វើការកំណត់ដូចគ្នានូវធាតុផ្សំសត្យានុម័តដែលជាមូលដ្ឋានដ៏សំខាន់នៃទ្រឹស្តីសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ ផ្អែកលើយុត្តិសាស្ត្ររបស់តុលាការទាំងពីរនេះ ធាតុផ្សំសត្យានុម័ត (*Actus Reus*) តម្រូវ មានលក្ខណៈតែមួយដូចគ្នាសម្រាប់ប្រភេទទាំងបីនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ នៅក្នុងសាលក្រមឌុច អង្គជំនុំជម្រះបានកំណត់ដែនអនុវត្តន៍យុត្តិសាស្ត្រទៅលើករណីនៃរឿងក្តី ទាក់ទងនឹងសហឧក្រិដ្ឋរួមនេះ។ អង្គជំនុំជម្រះបានកំណត់ថា ផែនការរួមគឺ "សំដៅដល់ការប្រព្រឹត្ត" បទឧក្រិដ្ឋណាមួយ ដែលស្ថិតនៅក្នុងដែនយុត្តាធិការរបស់អង្គជំនុំជម្រះ ឬ "ចូលរួមប្រព្រឹត្ត"[34]អំពើឧក្រិដ្ឋនោះ។ អង្គជំនុំជម្រះក៏បានលើកឡើងផងដែរថា ផែនការនេះមិនត្រូវបានបង្កើត ឬរៀបចំទុកជាមុនឡើយ៖ "*វាអាចកើតមានឡើងដោយឥតព្រៀងទុកជាមុន និងអាចត្រូវបានទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានពីអង្គហេតុ*"[35]។ អង្គជំនុំជម្រះក៏បានរំលឹកជាចុងក្រោយថា ចាំបាច់ត្រូវតែមានការចូលរួមរបស់ជនជាប់ចោទទៅក្នុងគោលបំណងរួម ទោះបីជា"*ការចូលរួមនេះមិនពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋជាក់លាក់ណាមួយក៏ដោយ ប៉ុន្តែអាចធ្វើឡើងក្នុងទម្រង់ជាការជួយ ឬរួមចំណែកដល់ការអនុវត្តគោលបំណងរួមនេះ*"[36]។

៣៧. ពាក់ព័ន្ធនឹងធាតុផ្សំអត្តនោម័ត (*Mens Rea*) ធាតុផ្សំនេះមានការប្រែប្រួលអាស្រ័យទៅតាមប្រភេទផ្សេងៗគ្នានៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ សម្រាប់សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមក្នុងទម្រង់មូលដ្ឋាន (ប្រភេទទីមួយ) អង្គជំនុំជម្រះបានរំលឹកថា វាចាំបាច់ក្នុងការបង្ហាញថាមានសហចារីជាច្រើនរូបមានចេតនារួម ក្នុងការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋកម្មជាក់លាក់ណាមួយ[37]។ ចំណែកឯសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមក្នុងប្រភេទទីពីរវិញ (ទម្រង់ជាប្រព័ន្ធ) គេត្រូវបង្ហាញថា ជនជាប់ចោទបានដឹងអំពីប្រព័ន្ធនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ហើយ

---

[34] សាលក្រមឌុច កថាខណ្ឌ ៥០៨ ; សាលដីកា *Brđanin* កថាខណ្ឌ ៣៦៤។

[35] សាលក្រមឌុច កថាខណ្ឌ ៥០៨។

[36] សាលក្រមឌុច កថាខណ្ឌ ៥០៨។

[37] សូមមើល សាលក្រមឌុច កថាខណ្ឌ ៥០៩ និងសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម កថាខណ្ឌ ១៥។ សូមមើលផងដែរ *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* Stakić, IT-97-24-A, ថ្ងៃទី ២២ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០៦, សាលដីកា កថាខណ្ឌ ៦៥ ; *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* Kvočka *និងអ្នកផ្សេងទៀត* IT-98-30-/1-A, សាលដីកា ("សាលដីកា *Kvočka*") ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៥ កថាខណ្ឌ ៨២ ; *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* Ntakirutimana *និង* Ntakirutimana, ICTR-96-10-A និង ICTR 96-17-A, សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៤ កថាខណ្ឌ ៤៦៧ ; *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់* Vasiljević, IT-98-32-A, សាលដីកា ("សាលដីកា *Vasiljević*") ចុះថ្ងៃទី ២៥ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៤ កថាខណ្ឌ ១០១។

ខ្លួនមានចេតនាជួយជ្រោមជ្រែងដល់ប្រព័ន្ធនោះ។ ជាចុងក្រោយ សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមក្នុងប្រភេទទីបី (ទម្រង់ទូលាយ) គេត្រូវបង្ហាញថា ជនជាប់ចោទមានចេតនាជួយជ្រោមជ្រែងដល់ការធ្វើឱ្យបានសម្រេចនូវគោលដៅឧក្រិដ្ឋកម្មដែលកំណត់ដោយក្រុម ពីព្រោះថា “*ការទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលស្ថិតនៅក្រៅផែនការរួម អាចត្រូវបានទទួលយក តែក្នុងករណីដែលគេអាចរំពឹងទុកជាមុនថា ឧក្រិដ្ឋកម្មមួយនេះអាចត្រូវបានប្រព្រឹត្ត ហើយជនជាប់ចោទបានស្ម័គ្រចិត្តប្រថុយប្រថាននឹងហានិភ័យនៃឧក្រិដ្ឋកម្មនោះដោយខ្លួនឯង*”[38]។

ខ. ភាពស៊ីចង្វាក់នៃការបែងចែករវាងទម្រង់មូលដ្ឋាន ទម្រង់ជាប្រព័ន្ធ និងទម្រង់ទូលាយ

៣៨. ការបែងចែកភាពខុសគ្នារវាងធាតុផ្សំអត្តនោម័តនៃទម្រង់មូលដ្ឋាន និងទម្រង់ទូលាយរបស់សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម មានរូបភាពដូចគ្នាទៅនឹងការបែងចែកលំដាប់គតិយុត្តិក្នុងស្រុក រវាងទម្រង់ផ្សេងៗនៃធាតុផ្សំអត្តនោម័ត (*Mens Rea*)។ ទន្ទឹមគ្នានេះ នីតិព្រហ្មទណ្ឌបារាំងបានធ្វើការបែងចែករវាងកំហុសដោយចេតនា (កំហុសដោយផ្ទាល់) និងកំហុសដោយអចេតនា (កំហុសជាយថាហេតុ)។ នៅក្នុងករណីទីមួយ “*ជនជាប់ចោទបានប្រព្រឹត្តដោយចេតនា ពោលគឺជនល្មើសបានធ្វើសកម្មភាពដោយចេតនា ដើម្បីសម្រេចនូវគោលដៅណាមួយ។*”[39]។ ផ្ទុយទៅវិញ “*នៅពេលដែលចារីមិនមានបំណងចង់ឱ្យកើតមានជាលទ្ធផលអាក្រក់ណាមួយអំពីអំពើល្មើសរបស់ខ្លួន ដោយខ្លួនគ្រាន់តែដឹងថាអំពើរបស់ខ្លួនអាចបង្កើតជាផលវិបាកដែលច្បាប់ហាមឃាត់ ក្នុងករណីនេះ វាជាកំហុសយថាហេតុ។*”[40]។

៣៩. ចេតនាប្រព្រឹត្តបទល្មើសរបស់ជនដែលបានចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ក្រោមទម្រង់មូលដ្ឋានត្រូវបានកំណត់តាមរយៈគោលដៅឧក្រិដ្ឋកម្មដែលជននោះចង់ធ្វើឱ្យបានសម្រេច។ ដូច្នេះ នៅពេលដែលផែនការរួមមានចរិតជាឧក្រិដ្ឋកម្ម ភ័ស្តុតាងដែលបញ្ជាក់អំពីចេតនារបស់ជនល្មើសត្រូវបានបង្ហាញតាមរយៈការចូលរួមរបស់ជនល្មើសក្នុងការសម្រេចឱ្យបាននូវគោលដៅនោះ[41]។

---

[38] សាលក្រមឧទ្ធរណ៍ កថាខណ្ឌ ៥០៩៖ ដកស្រង់សាលដីកា *Vasiljević* កថាខណ្ឌ ១០១។

[39] Yves Mayaud, *នីតិព្រហ្មទណ្ឌទូទៅ* គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយ Presses Universitaires de France (ឆ្នាំ ២០០៤) ទំព័រ ១៧៩។

[40] Bernard Bouloc, *នីតិព្រហ្មទណ្ឌទូទៅ* គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយ Dalloz (ឆ្នាំ ២០០៧) ទំព័រ ២៤៦។

[41] សាលក្រម *Blagojević* កថាខណ្ឌ ៧០៣។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងប្រកាសថា៖ “*ប្រភេទទីមួយតម្រូវឱ្យមានភ័ស្តុតាង*

៤០. នៅក្នុងសាលក្រម **ឌុច** ដើម្បីបង្ហាញអំពីការប្រព្រឹត្តទៅនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមក្នុងទម្រង់មូលដ្ឋាន អង្គជំនុំជម្រះបានលើកឧទាហរណ៍អំពីផែនការមនុស្សឃាតមួយ ដែលបានរៀបចំឡើងដោយមនុស្សមួយក្រុម បើទោះបីជាពួកគេទាំងនោះដើរតួផ្សេងៗគ្នានៅក្នុងការធ្វើឲ្យបានសម្រេចនូវផែនការរួមនោះក៏ដោយ ក៏ប៉ុន្តែពួកគេសុទ្ធតែមានចេតនាក្នុងការសម្លាប់មនុស្សទាំងអស់គ្នា[42]។ នៅក្នុងឧទាហរណ៍នេះ យើងឃើញថា គោលដៅដែលគេចង់ឲ្យបានសម្រេចផែនការ និងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលស្ថិតក្រោមយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក. មានលក្ខណៈច្រឡូកច្រឡំគ្នាទៅវិញទៅមក៖ ក្នុងករណីទាំងពីរនេះ វាទាក់ទងនឹងអំពើមនុស្សឃាត។ នៅក្នុងករណីនេះ ចេតនាចូលរួមអនុវត្តផែនការរួមគឺជាទង្វើឧក្រិដ្ឋ ដោយហេតុថា ផែនការរួមមានចរិតលក្ខណៈជាឧក្រិដ្ឋកម្ម។ អាចនិយាយម្យ៉ាងទៀតបានថា ដោយហេតុថាផែនការរួមមានលក្ខណៈជាឧក្រិដ្ឋកម្ម ដូច្នេះគេអាចសន្និដ្ឋានបានថា រាល់ទង្វើទាំងឡាយរបស់អ្នកដែលបានចូលរួម ក្នុងការធ្វើឲ្យបានសម្រេចនូវផែនការរួម ពិតជាបង្កប់នូវឆន្ទៈឧក្រិដ្ឋកម្មយ៉ាងជាក់ច្បាស់។ ជាមួយគ្នានេះ នៅក្នុងទម្រង់ទីមួយនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម រាល់ទង្វើទាំងឡាយដែលមានគោលដៅធ្វើឲ្យបានសម្រេចនូវផែនការមនុស្សឃាត សបញ្ជាក់យ៉ាងសមហេតុសមផលអំពីចេតនាប្រព្រឹត្ត បទមនុស្សឃាតរបស់ជនដែលបានចូលរួមទៅក្នុងផែនការនោះ។

៤១. ធាតុផ្សំអត្តនោម័តនៅក្នុងប្រភេទទីពីរនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម (ទម្រង់ជាប្រព័ន្ធ) ក៏ស្ថិតនៅក្នុងប្រភេទកំហុសដោយផ្ទាល់ដែរ៖ គេត្រូវបង្ហាញថា ជនជាប់ចោទបានដឹងដោយខ្លួនឯងផ្ទាល់អំពីប្រព័ន្ធនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ហើយខ្លួនមានចេតនាជួយជ្រោមជ្រែងដល់ការអនុវត្តប្រព័ន្ធនោះ។ ទម្រង់នៃការចូលរួមនេះ ត្រូវបានប្រើប្រាស់ដើម្បីបង្ហាញអំពីការចូលរួមដោយផ្ទាល់របស់ជនជាប់ចោទទៅក្នុងការអនុវត្តប្រព័ន្ធនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ឧទាហរណ៍ដូចជាជំរំជាដើម ដែលនៅក្នុងប្រព័ន្ធនោះ មានការប្រព្រឹត្តជាប្រចាំ និងជាប្រព័ន្ធនូវបទល្មើសទាំងឡាយដែលស្ថិតក្រោមយុត្តាធិការរបស់តុលាការដែលពាក់ព័ន្ធ។ ទម្រង់នៃការចូលរួមនេះ ដែលអាចឲ្យគេចាត់ទុករបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទាំងមូលថាជា "ប្រព័ន្ធនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ" មិនត្រូវយកមកអនុវត្តនៅក្នុងសំណុំរឿងបច្ចុប្បន្ននេះទេ។

បញ្ជាក់ថា អ្នកចូលរួមទាំងអស់មានចេតនាប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋដូចគ្នា។ ត្រូវបង្ហាញឲ្យឃើញថា ***ជនជាប់ចោទបានចូលរួមប្រព្រឹត្តដោយចេតនា និងចង់ឲ្យកើតបទឧក្រិដ្ឋ។"។***

[42] សាលក្រមឌុច កថាខណ្ឌ ៥០៧។

៤២. ប្រភេទទីបីនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមអាចឲ្យគេទម្លាក់ការទទួលខុសត្រូវ ចំពោះផលវិបាកអាក្រក់នានាដែលកើតចេញមកអំពីការធ្វើឲ្យសម្រេចនូវផែនការរួម ទៅលើជនដែលបានចូលរួមក្នុងការអនុវត្តផែនការរួមនោះ ទោះបីជាពួកគេមិនបានរំពឹងទុកជាមុនថានឹងធ្វើឲ្យកើតមាននូវផលវិបាកនោះក៏ដោយ ប៉ុន្តែពួកគេអាចដឹងជាមុនបានថា ផលវិបាកនោះនឹងអាចកើតមានឡើងបាន។ ដូច្នេះ ពុំមានលក្ខណៈសម្គាល់ច្បាស់លាស់ រវាងគោលដៅដែលចង់បាន និងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់នោះទេ។ ផ្ទុយអំពីទម្រង់ទីមួយនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម គេមិនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានយ៉ាងសមហេតុសមផលបានថាជនជាប់ចោទបានចូលរួមនៅក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ក្នុងចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយដែលស្ថិតនៅក្នុងផែនការរួមនោះទេ ដោយហេតុថា ជនដែលបានចូលរួមទៅក្នុងផែនការរួមនោះ មិនមានគោលដៅប្រព្រឹត្តនូវឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះទេ។ ដូច្នេះ ប្រសិនណាជាពុំមានលក្ខណៈសម្គាល់រវាងគោលដៅដែលចង់បាន និងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តទេ ការកំណត់នូវធាតុផ្សំអត្តនោម័តគ្មានអ្វីក្រៅតែអំពីកំហុសជាយថាហេតុនោះឡើយ។ គេអាចនិយាយបានម្យ៉ាងទៀតថា ប្រសិនណាជាគោលដៅដែលចង់បាន មិនបានស្តែងឡើងជាការប្រព្រឹត្តបទល្មើសទេ ដូច្នេះមានតែប្រភេទទីបីនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមទេ ដែលអាចអនុវត្តបាន។

៤៣. ជាក់ស្តែង នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចពាក់ព័ន្ធនឹងភាពដែលអាចអនុវត្តបាននៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម អង្គជំនុំជម្រះ ដូចគ្នាទៅនឹងអង្គបុរេជំនុំជម្រះ[43]ដែរ បានសម្រេចថា សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមក្នុងប្រភេទទីបី (ទម្រង់ទូលាយ) *"នឹងមិនអាចត្រូវបានចាត់ទុកថាបានបង្កើតជាគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់នៅចន្លោះពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ ១៩៧៩ ទេ"*[44]។ ដូច្នេះ មានតែប្រភេទទីមួយនៃចេតនាប្រព្រឹត្តបទល្មើស (ចេតនាផ្ទាល់) ទេ ដែលអាចត្រូវបានប្រើប្រាស់ដើម្បីកំណត់នូវចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ជនដែលបានចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ក្នុងក្របខណ្ឌនៃសំណុំរឿង ០០២/០១។ ជាក់ស្តែង ដោយផ្អែកលើហេតុផលដូចបានបញ្ជាក់ខាងលើ វាជាការចាំបាច់ដែលត្រូវបង្ហាញថា កម្មវត្ថុរួមមានចរិតជាឧក្រិដ្ឋកម្ម មុននឹងធ្វើការសន្និដ្ឋានថា ជនដែលបានចូលរួមទៅក្នុងកម្មវត្ថុរួមនោះ ពិតជាមានចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម (កំហុសផ្ទាល់) មែន។ ដូច្នេះ វាជាការចាំបាច់ដែលត្រូវបញ្ជាក់ឲ្យបាន

---

[43] សាលដីការបស់អង្គជំនុំជម្រះលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ប្រឆាំងនឹងដីកាសម្រេចរបស់សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតចំពោះការអនុវត្តសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ចុះថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D97/15/9** កថាខណ្ឌ ៨៧។

[44] សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើភាពអាចអនុវត្តបាននូវសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម កថាខណ្ឌ ២៩។

ច្បាស់ អំពីព្រំដែននៃគោលដៅរបស់សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ក្នុងសំណុំរឿង 00២/ 0១។

គ. __ការកំណត់ចរិតលក្ខណៈនៃគោលដៅឧក្រិដ្ឋកម្មក្នុងសំណុំរឿង 00២/0១__

៤៤. ពាក់ព័ន្ធនឹងសារជាតិនៃផែនការរួម សេចក្តីសម្រេចបញ្ជូនរឿងទៅជំនុំជម្រះបានលើកឡើងថា៖ *"ផែនការរួមរបស់មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ គឺធ្វើឲ្យសម្រេចបាននូវបដិវត្តន៍សង្គមនិយមឆាប់រហ័សមួយនៅកម្ពុជា តាម "ជំហានមហាលោតផ្លោះ" និងការពារប្រទេសប្រឆាំងទៅនឹងសត្រូវទាំងខាងក្នុង និងខាងក្រៅ តាមគ្រប់មធ្យោបាយចាំបាច់។ ផែនការរួមនេះពុំមែនមានលក្ខណៈឧក្រិដ្ឋទាំងស្រុងនោះទេ ប៉ុន្តែការធ្វើឲ្យបានសម្រេចផែនការរួមនេះរួមមាន ជាការប្រព្រឹត្តនូវឧក្រិដ្ឋកម្មដែលស្ថិតក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក. ឬក៏ជាការជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ។"*[45]។

៤៥. ដូចគ្នាផងដែរ *"ដើម្បីសម្រេចនូវផែនការរួមនេះ មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាបានកំណត់យកគោលនយោបាយ ៥ យ៉ាង ដូចមានរៀបរាប់ខាងក្រោម ដែលការដាក់ឲ្យអនុវត្តនូវគោលនយោបាយទាំងនេះស្តែងឡើងជាការប្រព្រឹត្តនូវឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬក៏ជាការជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម។ "*[46]។ នៅក្នុងសំណុំរឿង 00២ នយោបាយទាំង ៥ នេះ មានដូចតទៅ៖ ១). ការជម្លៀសប្រជាជនជាច្រើនលើកច្រើនសាចេញពីទីក្រុង និងពីតំបន់ជនបទមួយទៅកាន់តំបន់ជនបទផ្សេងៗទៀត។ ២). ការបង្កើត និងការដាក់ឲ្យដំណើរការសហករណ៍ និងជំរំធ្វើការងារ។ ៣). ការអប់រំ "សមាសភាពមិនល្អ" និងការកម្ទេច "ខ្មាំង" ទាំងខាងក្នុង និងខាងក្រៅបក្ស។ ៤). ការចាត់វិធានការដោយឡែកទៅលើក្រុមមនុស្សជាក់លាក់មួយចំនួន ជាពិសេសជនជាតិចាម វៀតណាម ក្រុមពុទ្ធសាសនិកជន និងអតីតមន្ត្រី (មន្ត្រីរាជការ យោធា និងក្រុមគ្រួសាររបស់ពួកគេ) នៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ។ និង ៥). ការរិតត្បិតសេរីភាពអាពាហ៍ពិពាហ៍[47]។

---

[45] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២0១0 ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១៥២៤។

[46] ដូចខាងលើ។

[47] ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ ១៥២៥។

៤៦. នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចពាក់ព័ន្ធនឹងភាពដែលអាចអនុវត្តបាននៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានលើកឡើងថា៖ *"ទោះបីជាគោលបំណងនៃផែនការរួមពុំមែនមានលក្ខណៈឧក្រិដ្ឋទាំងស្រុងក៏ដោយ តែវាបានបញ្ជាក់ច្បាស់ថា ការអនុវត្តផែនការរួមនោះគឺពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មដែលស្ថិតក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក.។[48]"* ។ អង្គជំនុំជម្រះបានប្រកាសថា៖ *"ដើម្បីកំណត់ការទទួលខុសត្រូវរបស់ជនជាប់ចោទម្នាក់ ក្នុងឋានៈជាអ្នកដែលបានចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម គេត្រូវបង្ហាញថា ជននោះបានចូលរួមក្នុងបែបផែនមួយ ទៅក្នុងផែនការរួម ដែលជាការប្រព្រឹត្តនូវឧក្រិដ្ឋកម្មដែលស្ថិតនៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់តុលាការដែលពាក់ព័ន្ធ មិនថាជននោះបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសតែមួយក្នុងចំណោមបទល្មើសទាំងនោះ ឬក៏គ្រាន់តែបានជួយជ្រោមជ្រែង ឬរួមចំណែកដល់ការធ្វើឲ្យបានសម្រេចនូវផែនការរួមនោះឡើយ។"*[49]។

៤៧. ផ្អែកលើរឿងក្តី រដ្ឋអាជ្ញា ប្តឹងទល់នឹង *Brima* និងអ្នកផ្សេងទៀត[50] និងរឿងក្តី រដ្ឋអាជ្ញាប្តឹង ទល់នឹង *Kvočka*[51] អង្គជំនុំជម្រះបានប្រកាសថា *"យុត្តិសាស្ត្ររបស់តុលាការអន្តរជាតិបានសម្រេចយ៉ាងស៊ីសង្វាក់គ្នាថា ផែនការរួមដែលបានបង្កើតជាសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមពុំចាំបាច់មានលក្ខណៈឧក្រិដ្ឋនោះទេ ល្គឹកណាបទល្មើសត្រូវបានពិចារណាថាជាមធ្យោបាយមួយក្នុងការនាំឲ្យផែនការរួមសម្រេចចេញជាលទ្ធផលនោះ។"*[52]។

៤៨. អំណះអំណាងរបស់អង្គជំនុំជម្រះអាចត្រូវបានមើលឃើញថាមានលក្ខណៈមិនច្បាស់លាស់ ហើយគួរតែត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់ឲ្យច្បាស់លាស់។ ជាក់ស្តែង ក្នុងចំណោមករណីទាំងពីរ មានករណីមួយ៖ ឬមួយគោលដៅបង្កប់[53]ដោយការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ហើយក្នុងករណីនេះគោលដៅមានលក្ខណៈជា

---

[48] សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើភាពអាចអនុវត្តបាននូវសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម កថាខណ្ឌ ១៩។

[49] ដូចខាងលើ។

[50] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Brima និងអ្នកផ្សេងទៀត* SCSL-2004-16-A, សាលដីកា ("សាលដីកា *Brima*") ចុះថ្ងៃទី ៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០៨។

[51] សាលដីកា *Kvočka* ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៥។

[52] សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងលើភាពអាចអនុវត្តបាននូវសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម កថាខណ្ឌ ១៧។

[53] វចនានុក្រម Larousse កំណត់និយមន័យកិរិយាសព្ទ "បង្កប់ (impliquer)" ថា៖ "សន្មត មានជាចាំបាច់នូវអត្ថិភាពនៃអ្វីមួយផ្សេងទៀត មានផលវិបាកចាំបាច់ សមហេតុផល។"

ឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬក៏គ្រោង[54] ប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មនៅក្នុងអំឡុងពេលនៃការដាក់ចេញនូវផែនការនយោបាយមួយដែលមានលក្ខណៈស្របច្បាប់នោះ។

៤៩. នៅក្នុងករណីទីមួយ យើងសន្មតថាផែនការដែលដាក់ចេញដោយមេដឹកនាំកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យក្នុងការបង្កើតឡើងនៅកម្ពុជានូវរដ្ឋកុម្មុយនីស្តមួយ តម្រូវឲ្យមានការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋកម្ម មានន័យថា ការចូលរួមក្នុងការកសាងរបបនេះឡើង គឺជាទង្វើមួយដែលមានលក្ខណៈឧក្រិដ្ឋសុទ្ធសាធ។ ជាក់ស្តែង ទស្សនៈនេះគឺចង់ធ្វើការកំណត់ឲ្យបានច្បាស់រវាងគោលដៅដែលគេចង់បាន និងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្ត៖ ដូច្នេះ គោលដៅដែលផែនការនយោបាយចង់ឲ្យបានសម្រេច គឺការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម។ នៅក្នុងករណីនេះ ដោយហេតុថាផែនការក្នុងការកសាងកុម្មុយនីស្តមួយ នៅកម្ពុជាមានលក្ខណៈជាឧក្រិដ្ឋកម្ម ដូច្នេះរាល់ទង្វើទាំងឡាយរបស់អ្នកដែលបានចូលរួមក្នុងការធ្វើឲ្យរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យលេចចេញជារូបរាង អាចឲ្យគេកំណត់បាននូវចេតនាប្រព្រឹត្ត ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលកើតមានឡើងនៅចន្លោះពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ ១៩៧៩។ យើងឃើញថា ទស្សនៈនេះពុំមានលក្ខណៈសមស្របទេ ដោយហេតុថាវាបានធ្វើឲ្យរួមខ្ចី ក្នុងការដែលបង្ហាញអំពីចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មតែចំពោះសមាជិកនៃរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យតែមួយនោះ។ ដោយយល់ឃើញដូច្នេះ ទស្សនៈនេះបានចាត់ទុករាល់ការជាប់ពាក់ព័ន្ធជាមួយរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ សុទ្ធសឹងជាឧក្រិដ្ឋកម្ម ហើយអាចនឹងបង្កើតឲ្យមានជាស្ថានភាពមួយ ដូចដែលតុលាការនៅនូរ៉ាំប៊ែរ (Nuremberg) បានហៅថាជា "បទល្មើសអង្គការ" ពោលគឺជាបទល្មើសមួយដែលសម្តៅទៅលើស្ថានភាពដែលឯកត្តបុគ្គលត្រូវបានភ្ជាប់ទៅនឹងស្ថាប័ន ឬក្រុមឧក្រិដ្ឋជនណាមួយ[55]។ សញ្ញាណនេះដែលមិនធ្លាប់មានចែងនៅក្នុងលក្ខន្តិកៈនៃតុលាការពិសេស (*ad hoc*) ណាមួយនោះ ត្រូវបានបោះបង់ចោលដោយនីតិព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម័យបច្ចុប្បន្ន។

៥០. នៅក្នុងករណីទីពីរ ប្រសិនណាជាគេចាត់ទុកថា គោលដៅក្នុងការកសាងរដ្ឋកុម្មុយនីស្តមួយនៅកម្ពុជា (ការបង្កើតនូវកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ) ជារឿងមួយដែលស្របច្បាប់ នោះគេអាចនឹកឃើញដល់ដំណោះស្រាយតាមផ្លូវច្បាប់ចំនួនពីរ។

---

[54] វចនានុក្រម Larousse កំណត់និយមន័យកិរិយាសព្ទ "គ្រោង (envisager)" ថា៖ "គ្រោងរៀបចំគម្រោងមួយ ពិនិត្យពិចារណាគិតគូររឿងអ្វីមួយ"។

[55] សូមមើលមាត្រា ៩ ដល់មាត្រា ១១ នៃលក្ខន្តិកៈតុលាការ Nuremberg។

៥១. ដំណោះស្រាយទីមួយ គឺថា៖ ដោយមិនគិតថាគោលដៅរួមផ្ទាល់មានលក្ខណៈជាឧក្រិដ្ឋកម្មឬគ្មាននោះទេ ប៉ុន្តែវាជារឿងដែលអាចដឹងជាមុនបានថាអាចនឹងមានការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មនៅក្នុងដំណាក់កាលនៃការស្ថាបនារបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យនោះ ហើយជនជាប់ចោទក៏បានទទួលយកហានីភ័យនេះ ដោយបានចូលរួមទៅក្នុងការស្ថាបនារបបនេះទៀត។ ដំណោះស្រាយនេះមិនមានលក្ខណៈខុសឆ្គងអ្វីតាមផ្លូវច្បាប់នោះឡើយ ប៉ុន្តែវាបានឆ្លើយតបទៅនឹងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមក្នុងទម្រង់ទូលាយ។ ដោយឡែក បែបផែននៃការទទួលខុសត្រូវនេះមិនអាចត្រូវបានចាត់ទុកថាបានបង្កើតជាគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់នៅចន្លោះពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៩ ទេ។ អង្គជំនុំជម្រះបានច្រានចោលដំណោះស្រាយនេះ ហើយមិនអាចទទួលយកដំណោះស្រាយនេះដោយមិនបានរំលោភលើគោលការនីត្យានុកូលភាពបានឡើយ។

៥២. ដំណោះស្រាយទីពីរគឺធ្វើការបង្ហាញថា ការកសាងរដ្ឋកុម្មុយនីស្តមួយនៅកម្ពុជា តាមរយៈកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មានកម្មវត្ថុស្របច្បាប់ ទោះបីជាមាននយោបាយមួយចំនួនដែលបានដាក់ចេញដោយរបបនោះ អាចត្រូវបានគេចាត់ទុកថាមានលក្ខណៈជាឧក្រិដ្ឋកម្មក៏ដោយ។ នៅក្នុងករណីនេះ ដោយហេតុថា កម្មវត្ថុនៃការបង្កើតកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យពុំមានលក្ខណៈជាឧក្រិដ្ឋកម្ម ពុំមែនឲ្យតែរាល់ទង្វើនៃការចូលរួមយ៉ាងសាមញ្ញទៅក្នុងរបបនោះ ពិតជាអាចសបញ្ជាក់អំពីចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មណាមួយនោះទេ។ មានតែទស្សនៈដែលយល់ឃើញផ្ទុយអំពីការចូលរួមជាលក្ខណៈបុគ្គលដោយផ្ទាល់ទៅក្នុងនយោបាយ ដែលមានចរិតជាឧក្រិដ្ឋកម្មដូចដែលបានចោទប្រកាន់ទេ ទើបអាចកំណត់បានថាជនល្មើសពិតជាមានចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មមែននោះ។

៥៣. ជាក់ស្តែង ផ្ទុយអំពីការវិភាគបែបបញ្ចិតបញ្ចៀងដែលអង្គជំនុំជម្រះបានធ្វើនៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួនពាក់ព័ន្ធនឹងភាពដែលអាចអនុវត្តបាននៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម មានតែដំណោះស្រាយចុងក្រោយនេះទេ ដែលត្រូវបានប្រកាន់យកដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នៃតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតយូហ្គូស្លាវី និងតុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេសសេរ៉ាឡេអូន នោះ។

៥៤. នៅក្នុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍នៃរឿងក្តី *Brima និងអ្នកផ្សេងទៀត* រដ្ឋអាជ្ញាបានរិះគន់សាលក្រមដែលបានសម្រេចដោយយល់ច្រឡំរវាងគោលបំណងចុងក្រោយរបស់សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ទៅនឹងគោលដៅ

ឧក្រិដ្ឋកម្ម[56]។ បន្ទាប់មក អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានគាំទ្រការរិះគន់របស់រដ្ឋអាជ្ញា និងបានកែប្រែសាលក្រម។ ធ្វើដូច្នេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានយល់ស្របថា ចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មពុំមែនត្រូវបានកំណត់ដោយផ្អែកទៅលើ "គោលបំណងចុងក្រោយ" នោះទេ ប៉ុន្តែគឺផ្អែកទៅលើ "មធ្យោបាយឧក្រិដ្ឋ" ដែលត្រូវបានប្រើដើម្បីសម្រេចនូវគោលដៅនោះ៖ "*ទោះបីជាយើងចាត់ទុកគោលបំណងក្នុងការច្បាមយក ឬកាន់កាប់អំណាចនយោបាយនៅសេរ៉ាឡេអូន និងធ្វើការកាន់កាប់ទៅលើដែនដីទាំងមូល ថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មដូចមានចែងក្នុងលក្ខន្តិកៈ ក៏ដោយ* ***ក៏ករណីនេះវាពុំដូចគ្នាទេចំពោះទង្វើទាំងឡាយដែលត្រូវបានចាត់ទុកថាជាមធ្យោបាយ ដើម្បីសម្រេចនូវគោលបំណងនេះ*** *ហើយដែលទង្វើទាំងនោះក៏ត្រូវបានចាត់ទុកថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មផ្អែក តាមបទបញ្ញត្តិនៃលក្ខន្តិកៈនោះ*"[57]។ គួរឲ្យងឿងឆ្ងល់បំផុតនោះ ផ្នែកចុងក្រោយនៃឃ្លានេះបាន បាត់ចេញពីឯកសារយោងដែលប្រើដោយអង្គជំនុំជម្រះ នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួនពាក់ព័ន្ធនឹង ភាពដែលអាចអនុវត្តបាននៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។

៥៥. ដូចគ្នានេះផងដែរ នៅក្នុងសាលដីកា *Kvočka* អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នៃតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតយូហ្គោស្លាវី បានទទួលស្គាល់អំណះអំណាងរបស់រដ្ឋអាជ្ញា ដែលថា "*ជនជាប់ចោទបានចូលរួមក្នុងផែនការរួម ពោលគឺផែនការបង្កើតរដ្ឋស៊ែប (Serbe) នៅអតីតយូហ្គោស្លាវី ហើយដែលពួកគេបានជួយជ្រោមជ្រែងក្នុងការធ្វើឲ្យបានសម្រេចដល់ផែនការនេះ ដោយបានសម្លាប់ក្រុមមូស្លីម និងជនជាតិក្រូអាត* "។ ជាថ្មីម្តងទៀត ផ្នែកចុងក្រោយនៃឃ្លានេះបានបាត់ចេញពីឯកសារយោងដែលប្រើដោយអង្គជំនុំជម្រះ នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួន ពាក់ព័ន្ធនឹងភាពដែលអាចអនុវត្តបាននៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។

៥៦. គេអាចបន្ថែមបានថា និន្នាការដូចគ្នានេះត្រូវបានប្រកាន់យកនៅក្នុងសំណុំរឿង *Haradinaj* ។ មានការចោទប្រកាន់ចំពោះជនជាប់ចោទថាបានចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដែលមានគោលដៅ *អនុញ្ញាតឲ្យកងទ័ពរំដោះកូសូវ៉ូធ្វើការកាន់កាប់ទាំងស្រុងទៅលើតំបន់ប្រតិបត្តិការ Dukagjin* ***ដោយធ្វើការបណ្តេញដោយខុសច្បាប់ និងដោយធ្វើទុក្ខបុកម្នេញទៅលើជនស៊ីវិលស៊ែប ព្រមទាំងជនស៊ីវិលអាល់បានី និងរ៉ូម/ជនជាតិអេស៊ីប នៅកូសូវ៉ូ និងជនស៊ីវិលដទៃទៀតដែលបានសហការ***

---

[56] សាលដីកា *Brima* កថាខណ្ឌ ៨៤។

[57] ដូចខាងលើ កថាខណ្ឌ ៧០។

ឬត្រូវបានសង្ស័យថា បានសហការជាមួយកងកម្លាំងស៊ែប ឬត្រូវបានសង្ស័យថាមិនបានគាំទ្រដល់កងកម្លាំងរំដោះកូសូវ៉ូ។'[58]។

៥៧. នៅក្នុងរឿងក្ដីទាំងបីនេះ មានការបែងចែកយ៉ាងច្បាស់លាស់រវាង "គោលបំណងចុងក្រោយ" និងគោលដៅឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ តាមរយៈនោះ ធាតុផ្សំដើម្បីបង្ហាញអំពីចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ជនដែលបានចូលរួមទៅក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ពុំមែនជាការចូលរួមផ្នែកបញ្ញារបស់ជននោះទៅក្នុងគោលដៅចុងក្រោយទេ ប៉ុន្តែគឺការចូលរួមជាក់ស្ដែងរបស់ពួកគេទៅក្នុងការផ្ដល់មធ្យោបាយប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មដើម្បីធ្វើឲ្យបានសម្រេចនូវគោលដៅចុងក្រោយឯណោះទៅវិញទេ។ ដំណោះស្រាយផ្ទុយមួយ បានបង្កើតជាលទ្ធផលមួយដែលមានលក្ខណៈមិនសមស្រប៖ រាល់ទង្វើរបស់ជនទាំងឡាយណា ដែលមានគោលដៅជា "ការបង្កើតរដ្ឋស៊ែប" "ធ្វើការកាន់កាប់ទៅលើដែនដីសេរ៉ាឡេអូន" ឬ "ធ្វើការកាន់កាប់ទៅលើតំបន់ប្រតិបត្តិការ *Dukagjin*" អាចឲ្យគេកំណត់បានអំពីអត្ថិភាពនៃចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម និងការកែប្រែទៅជាបទឧក្រិដ្ឋនូវគោលបំណងទាំងឡាយដែលត្រូវបានទទួលស្គាល់ថាស្របច្បាប់ក្នុងនីតិអន្តរជាតិសាធារណៈ។ នៅខណៈដែលនីតិអន្តរជាតិមិនបានចាត់ទុកថាជាបទឧក្រិដ្ឋនូវរាល់ទម្រង់ណាមួយនៃអង្គការចាត់តាំងនយោបាយក្នុងប្រទេស នោះដំណោះស្រាយដែលប្រកាន់យកដោយតុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេសសេរ៉ាឡេអូន និងតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតយូហ្គោស្លាវី មិនត្រូវមានលក្ខណៈខុសគ្នាទេនៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃសំណុំរឿង ០០២/០១។

ឃ. បន្ទុកនៃភស្តុតាងសម្រាប់សហព្រះរាជអាជ្ញានៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១

៥៨. ផ្អែកលើអំណះអំណាងដូចបានលើកឡើងខាងលើ អត្ថិភាពនៃចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម (ក្នុងអត្ថន័យច្បាប់បានសេចក្ដីថា ជាចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មដូចមានចែងក្នុងច្បាប់ស្ដីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក.) មិនអាចត្រូវបានកំណត់ដោយផ្អែកតែទៅលើចេតនាក្នុងការធ្វើបដិវត្តន៍នយោបាយ សង្គមនិយមនៅប្រទេសកម្ពុជានោះទេ។ ហេតុដូច្នេះហើយបានជាសហព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវធ្វើការបង្ហាញអំពីការចូលរួមជាក់ស្ដែងរបស់ជនជាប់ចោទទៅក្នុងការតាក់តែង និងអនុវត្តនូវនយោបាយនីមួយៗ ដូចមានចែងក្នុងកថាខណ្ឌ ១៥២៥ នៃដីកាដំណោះស្រាយ។

[58] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Haradinaj និងអ្នកផ្សេងទៀត* IT-04-84, សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០០៨ កថាខណ្ឌ ៤៧០។

២. ការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួនក្នុងឋានៈជាជនសមគំនិត (ការផ្តល់ជំនួយ និងការលើកទឹកចិត្ត)

ក. ធាតុផ្សំសត្យានុម័ត

៥៩. អំពើមានពិរុទ្ធ (*Actus Reus*) នៃបទសមគំនិតមានធាតុផ្សំចំនួនពីរ៖ ធាតុផ្សំទីមួយ ជនជាប់ចោទត្រូវតែបានផ្តល់នូវជំនួយដល់ ឬបានលើកទឹកចិត្តចារីដែលដល់ក្នុងការប្រព្រឹត្តបទល្មើស[59]។ ម្យ៉ាងទៀត ការផ្តល់ជំនួយនេះត្រូវតែបង្កើតនូវផលវិបាកជាសំខាន់ចំពោះការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម[60]។

i. ធាតុផ្សំសត្យានុម័តទីមួយ៖ អំពើវិជ្ជមាន

៦០. នៅក្នុងសាលក្រម **ឌុច** អង្គជំនុំជម្រះបានសម្រេចថា អំពើទាំងឡាយដែលបានកំណត់នៅក្នុងបែបផែននៃការទទួលខុសត្រូវតាមប្រព័ន្ធច្បាប់អង់គ្លូ-សាក់សុង ពាក្យ "ជួយ និងលើកទឹកចិត្ត" ផ្ទុះបញ្ចាំងកាន់តែច្បាស់អំពី "លក្ខណៈពិតប្រាកដ" នៃបែបផែននៃការទទួលខុសត្រូវនេះ ជាងសញ្ញាណនៃពាក្យ "សមគំនិត" ក្នុងប្រព័ន្ធច្បាប់បែបបារាំង ដោយហេតុថាពាក្យនេះអាចគ្របដណ្តប់អំពើកាន់តែទូលាយជាង[61]។ ដោយឡែក គោលការណ៍នីត្យានុកូលភាពតម្រូវថា អង្គជំនុំជម្រះត្រូវធ្វើការបកស្រាយបទបញ្ញត្តិនៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក. ដោយផ្អែកលើបទបញ្ញត្តិដែលស្ថិតនៅជាធរមាននាសម័យកាលដែលអង្គហេតុកើតមានឡើង ពោលគឺបទបញ្ញត្តិនៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា ឆ្នាំ ១៩៥៦ ដែលក្រមនេះបានទទួលឥទ្ធិពលពីប្រព័ន្ធច្បាប់របស់បារាំងនោះ។

៦១. នៅក្នុងប្រព័ន្ធច្បាប់បែបបារាំង អំពើសមគំនិត គឺជាអំពើវិជ្ជមាន។ មាត្រា ៨៣ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌ

---

[59] សូមមើល *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* Simić, IT-95-9-A, សាលក្រម ("សាលក្រម *Simić*") ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៦ កថាខណ្ឌ ៨៥ ; សាលដីកា *Blaskić* កថាខណ្ឌ ៤៦ ; សាលដីកា *Vasiljević* កថាខណ្ឌ ១០២។

[60] សូមមើល សាលក្រម *Simić* កថាខណ្ឌ ៨៥ ; *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* Blaskić, IT-95-14-T, ថ្ងៃទី ៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០០ សាលក្រម ("សាលក្រម *Blaskić*") កថាខណ្ឌ ២៨៤ ; សាលដីកា *Blaskić* កថាខណ្ឌ ៤៦ ; សាលដីកា *Vasiljević* កថាខណ្ឌ ១០២។

[61] សាលក្រមឌុច កថាខណ្ឌ ៥៣២។

កម្ពុជា ឆ្នាំ ១៩៥៦ ក៏ដូចជាមាត្រា ១២១-៧ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌបារាំងថ្មី ដែលចែងអំពីបទសមគំនិត បានកំណត់តែអំពីទង្វើសកម្មប៉ុណ្ណោះ។ ហេតុដូច្នេះហើយ នៅក្នុងគោលគំនិតនៃប្រព័ន្ធច្បាប់បែបបារាំង ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងបែបផែននៃការទទួលខុសត្រូវប្រភេទនេះ ជនទាំងឡាយដែលគ្រាន់តែជាអ្នកតាមដានមើលឧក្រិដ្ឋកម្ម ហើយមិនបានទប់ស្កាត់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មនោះទេ មិនអាចត្រូវបានចាត់ទុកថាជាជនសមគំនិតឡើយ[62]។ ការណ៍ដែលជនណាម្នាក់គ្រាន់តែដឹងអំពីសកម្មភាពបទល្មើស ពុំត្រូវបានចាត់ទុកថាជាអំពើសមគំនិតដែលត្រូវផ្តន្ទាទោសនោះទេ។ ទង្វើនៃការលើកទឹកចិត្ត ពុំអាចត្រូវបានចាត់ទុកថាជាការសមគំនិតឡើយ៖ "*គេពុំអាចប្រព្រឹត្តបទសមគំនិត ដោយទង្វើអកម្មនោះឡើយ*"[63]។

៦២. តុលាការពិសេសនានា (*ad hoc*) បានពិភាក្សាលើសំណួរដែលថា តើទង្វើអកម្មអាចត្រូវបានចាត់ទុកថា ជាអំពើសមគំនិតដែរឬទេ? អង្គជំនុំជម្រះមួយចំនួននៃតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតយូហ្គោស្លាវី និងតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសរវ៉ាន់ដា បានផ្តល់នូវទស្សនៈយល់ឃើញរបស់ខ្លួនថា ជនជាប់ចោទម្នាក់អាចទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌបាន ប្រសិនណាជាជននោះ មានកាតព្វកិច្ចត្រូវបំពេញ ប៉ុន្តែខ្លួនបែជាអាក់ខានមិនបានបំពេញ[64]។ ដោយទទួលបានការរិះគន់ពីសំណាក់ទ្រឹស្តីច្បាប់[65] យុត្តិសាស្ត្រមួយនេះមានលក្ខណៈផ្ទុយគ្នាទាំងស្រុងទៅនឹងទស្សនាទាននៃ ប្រព័ន្ធច្បាប់បែបបារាំង ហើយបើផ្អែកលើគោលការណ៍នីត្យានុកូលភាព យុត្តិសាស្ត្រនេះនឹងមិនគួរត្រូវបានទទួលយកដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសំណុំរឿងបច្ចុប្បន្នឡើយ។

---

[62] Bouloc យោងរួចហើយនៅខាងលើ ទំព័រ ២៩២។

[63] ដូចខាងលើ។

[64] សាលក្រម *Blaskić* កថាខណ្ឌ ២៨៤ ; *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* *Mpambara*, ICTR-01-65-T, សាលក្រម (សាលក្រម *Mpambara*") ចុះថ្ងៃទី ១១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០០៦ កថាខណ្ឌ ២២ ; *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* *Rutaganira*, ICTR-95-1C-T, សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០៥ កថាខណ្ឌ ៦៤ ; *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* *Strugar*, IT-01-42-T, សាលក្រម ("សាលក្រម *Strugar*") ចុះថ្ងៃទី ៣១ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០០៥ កថាខណ្ឌ ២៤៩។

[65] សូមមើល Gideon Boas, James L. Bischoff និង Natalie L. Reid, *International Criminal Law Practioner Library, ភាគ ១ - Forms of Responsibility in International Criminal Law* គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយ Cambridge University Press (ឆ្នាំ ២០០៧) ទំព័រ ៣១០-៣១៤។ ពួកគេគូសបញ្ជាក់ថា ការបកស្រាយនេះនាំឱ្យមានការកំណត់យកធាតុផ្សំនៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ ផ្អែកលើការរំលោភកាតព្វកិច្ចក្នុងការប្រព្រឹត្ត ក្នុងឋានៈជាថ្នាក់លើ។ ដូច្នេះ ការសមគំនិតក្រោមទម្រង់ជាអំពើអកម្ម មានតែធ្វើឱ្យការបែងចែកនេះកាន់តែមានមិនច្បាស់លាស់ និងធ្វើឱ្យយុត្តិសាស្ត្រមានភាពស្រពេចស្រពិលប៉ុណ្ណោះ។

ii. ធាតុផ្សំសត្យានុម័តទីពីរ៖ ទំនងទំនងហេតុនិងបច្ច័យ

ផ្អែកលើចំណងទាក់ទងរវាងហេតុ និងបច្ច័យ ដែលតាមរយៈនោះ អំពើសមគំនិតត្រូវតែបានបង្កើតនូវផលវិបាកជាសំខាន់ដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម។ ជាទូទៅ អំពើនោះស្តែងឡើងជាអំពើដែលកើតមានមុន ឬកើតមានដំណាលគ្នានឹងអំពើចម្បង។ អង្គជំនុំជម្រះមួយចំនួននៃតុលាការពិសេស បានសម្រេចថា អំពើទាំងឡាយណាដែលកើតក្រោយការប្រព្រឹត្តបទល្មើស អាចត្រូវបានចាត់ទុកថាជាអំពើនៃការជួយ ឬផ្តល់ជំនួយ។ ដោយឡែក ការកំណត់បទល្មើសចំពោះទង្វើទាំងនេះអាចធ្វើទៅបាន អាស្រ័យទៅលើការវិភាគអំពីផលវិបាកជាសំខាន់ដែលបង្កើតឡើងដោយអំពើសមគំនិតនោះទៅលើការប្រព្រឹត្តបទល្មើស។ ជាក់ស្តែង វាជារឿងមួយដែលលំបាក ហើយពុំអាចធ្វើទៅរួច នៅក្នុងការបង្ហាញអំពីចំណងហេតុនិងបច្ច័យ នាពេលក្រោយនោះ (*a posteriori*)[66]។ ហេតុដូច្នេះហើយបានជា នៅក្នុងប្រព័ន្ធច្បាប់បារាំង អំពើនៃការជួយ ឬផ្តល់ជំនួយ ដែលប្រព្រឹត្តនៅក្រោយពេលដែលបទល្មើសបានប្រព្រឹត្ត មិនត្រូវបានគេពិចារណាឡើយ និង/ឬ ត្រូវបានចាត់ទុកជាបទមជ្ឈឹមដោយឡែក[67]។

ខ. ធាតុផ្សំអត្តនោម័តនៃបទសមគំនិត

៦៣. ធាតុផ្សំអត្តនោម័តនៃបទសមគំនិតត្រូវបានបំបែកចេញជាពីរតូចៗទៀត គឺ៖ ទីមួយ ជនសមគំនិតត្រូវតែបានសម្រេចចិត្តច្បាស់លាស់ក្នុងការធ្វើសកម្មភាពទាំងឡាយដែលខ្លួនបានដឹងជាមុនថា ទង្វើនោះនឹងជួយសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តបទល្មើស[68]។ ទីពីរ ជនសមគំនិតត្រូវតែបានដឹងអំពីធាតុផ្សំ

---

[66] ពាក់ព័ន្ធនឹងប្រការនេះ សូមមើល៖ សាលក្រម *Strugar* កថាខណ្ឌ ៣៥៥ និង *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* *Blagojević និង Jokić*, IT-02-60-T, សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ១៧ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០០៥ កថាខណ្ឌ ៧៣១ និង ៧៤៥។ តាមពិត នៅក្នុងរឿងក្តីទាំងនេះ ទំនាក់ទំនងហេតុ និងបច្ច័យ ត្រូវបានស្តែងឡើង តាមរយៈការបង្ហាញពីអំពើលើកមុន (ការព្រមព្រៀង) ដែលជំរុញឲ្យប្រព្រឹត្តបទល្មើសតាមរយៈការសន្យាជួយក្រោយពេលប្រព្រឹត្តបទល្មើស។

[67] សូមមើល Mayaud យោងរួចហើយនៅខាងលើ។ សូមមើលផងដែរ៖ Crim., ថ្ងៃទី ៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៤៥, *Gaz.Pal.*, 1945.2.143; *Rev. sc.crim*, 1946.67, obs. Hugueney ; ថ្ងៃទី ៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៤៧ ព្រឹត្តិបត្រឧក្រិដ្ឋកម្មលេខ ២៣៩ ; ថ្ងៃទី ២០ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៩៧, *D.*, 1999. 28, កំណត់សម្គាល់របស់ Boccara; *នីតិព្រហ្មទណ្ឌ* ឆ្នាំ ១៩៩៧, obs. J.-H. Robert។

[68] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Kunarac និងអ្នកផ្សេងទៀត* IT-96-23-T និង IT-96-23/1-T, សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ

សំខាន់ៗនៃបទល្មើស រួមទាំងធាតុផ្សំអត្តនោម័ត/ខាងបញ្ញា ដែលជំរុញឲ្យចារីធ្វើការប្រព្រឹត្តបទល្មើស[69]។ ជាមួយគ្នានេះ អំពើនៃការជួយ ឬផ្តល់ជំនួយត្រូវតែជាអំពើចេតនា៖ អ្នកផ្តល់ជំនួយត្រូវតែបានដឹងច្បាស់អំពីផលវិបាកនៃការជួយរបស់ខ្លួន ហើយខ្លួនបានធ្វើវាដោយស្ម័គ្រចិត្ត[70]។

៦៤. ហេតុដូច្នេះហើយបានជា ជនសមគំនិតត្រូវតែបានដឹងអំពីការចូលរួមរបស់ខ្លួនទៅក្នុងការប្រព្រឹត្តបទល្មើស ក្នុងពេលដែលខ្លួនកំពុងធ្វើសកម្មភាពជួយ ឬផ្តល់ជំនួយដល់ចារីដែលនោះ។ ដូចគ្នានេះដែរ តុលាការកំពូលបារាំងបានដាក់លក្ខខណ្ឌថា ជនសមគំនិតត្រូវតែបានដឹងអំពីការចូលរួមរបស់ខ្លួនទៅក្នុងការប្រព្រឹត្តបទល្មើស នៅខណៈដែលខ្លួនកំពុងជួយ ឬផ្តល់ជំនួយដល់ការប្រព្រឹត្តបទល្មើសនោះ[71]។ ផ្ទុយទៅវិញ ការណ៍ដែលជនសមគំនិតបានដឹងនាពេលក្រោយថា ការជួយ ឬផ្តល់ជំនួយរបស់ខ្លួនបានជំរុញ ឬជួយសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តបទល្មើស ទង្វើនេះពុំមែនជាអំពើសមគំនិតដែលត្រូវផ្តន្ទាទោសឡើយ ដោយហេតុថា ជនសមគំនិតពុំមានចេតនាក្នុងការធ្វើអំពើនោះឡើយ[72]។

៦៥. ដោយហេតុថាអំពើសមគំនិតអាចត្រូវបានផ្តន្ទាទោសបានតែក្នុងករណីដែលគេរកឃើញថា ជនសមគំនិតមានចេតនាប្រព្រឹត្តអំពើសមគំនិតនោះ ដូច្នេះ សហព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវលើកបង្ហាញភ័ស្តុតាងដែលថា ជនសមគំនិតបានដឹងយ៉ាងច្បាស់អំពីទង្វើរបស់ខ្លួន ហើយខ្លួនបានដឹងនៅពេលដែលខ្លួនបានប្រព្រឹត្តអំពើនោះផងដែរថា ការជួយ និងការផ្តល់ជំនួយរបស់ខ្លួនពិតជាបានជួយដល់ការប្រព្រឹត្តបទល្មើស។

២០០១ កថាខណ្ឌ ៣៩២។

[69] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Simić*, IT-95-9-A, សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៦ កថាខណ្ឌ ៨៦ ; សាលក្រម *Mpambara* កថាខណ្ឌ ១៧ ; *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Aleksovski*, IT-95-14/1-A, សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ២៤ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០០ កថាខណ្ឌ ១៦២។

[70] Mayaud យោងរួចហើយនៅខាងលើ ទំព័រ ៣៣៥-៣៤០។

[71] Crim. ថ្ងៃទី ៥ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៤៣, DA ឆ្នាំ ១៩៤៤, ២៩ ; ប៉ារីស ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៧, *RJ Com.*, ឆ្នាំ១៩៧៨ ទំព័រ ៤១៩, កំណត់សម្គាល់របស់ B. Bouloc ; Crim. ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៩៥, ព្រឹត្តិបត្រលេខ *២៤១* ; Crim. ថ្ងៃទី ១៥ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៩០ ព្រឹត្តិបត្រលេខ ៣៨៨, Gaz. Pal., ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៩១ កំណត់សម្គាល់របស់ J.-P. Doucet ដែលអះអាងថា ធាតុផ្សំនៃចេតនាប្រព្រឹត្តបទល្មើស ត្រូវតែពិចារណា ក្នុងពេលប្រព្រឹត្តបទល្មើស។

[72] Bouloc យោងរួចហើយនៅខាងលើ ទំព័រ ៣០១។

៣. ការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួនក្នុងឋានៈជាអ្នកញុះញង់ អ្នករៀបចំផែនការ និង/ឬ អ្នកដែលមានអំណាចបញ្ជាលើជនជាប់ចោទ

៦៦. និយមន័យធាតុផ្សំទាំងឡាយនៃទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវទាំងនេះ មានលក្ខណៈដូចគ្នាទាំងស្រុង ផ្អែកតាមយុត្តិសាស្ត្ររបស់តុលាការអន្តរជាតិ ហេតុដូច្នេះហើយយើងពុំចាំបាច់បកស្រាយអំពីចំណុចទាំងនោះ នាដំណាក់កាលនេះឡើយ។[73]

៦៧. ផ្ទុយទៅវិញ វាជាការសំខាន់ក្នុងការរំលឹកថា ធាតុផ្សំទាំងឡាយនៃទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវទាំងនេះ ក៏ដូចជាករណីនៃបទសមគំនិតដែរ ត្រូវបានប្រមូលផ្តុំនៅជុំវិញចំណងហេតុនិងបច្ច័យរវាងអំពើរបស់ជនជាប់ចោទ និងអំពើរបស់ចារីដែដល់។ ដូច្នេះ រាល់អន្តរាគមន៍ទាំងឡាយរបស់ជនជាប់ចោទដែលកើតមានក្រោយការប្រព្រឹត្តបទល្មើស ពុំត្រូវបានគេពិចារណាឡើយ ដោយហេតុថា គេអាចបង្កហេតុ រៀបចំផែនការ ឬអាក់ខានមិនបានទប់ស្កាត់ តែចំពោះហេតុការណ៍ដែលកើតមានក្នុងពេលអនាគតប៉ុណ្ណោះ។ ដូចគ្នានេះផងដែរ ធាតុផ្សំអត្តនោម័តសម្រាប់ទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវទាំងនេះត្រូវតែកើតមានឡើងក្នុងពេលដំណាលគ្នានឹងអំពើសកម្ម ឬអកម្មរបស់ជនជាប់ ចោទ។

៦៨. **ហេតុដូច្នេះ** មេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន សូមស្នើដល់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមេត្តា៖

- **ប្រកាស និងសម្រេចថា** ធាតុផ្សំសត្យានុម័តនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ទាមទារឲ្យមានអត្ថិភាពនៃផែនការ និងនយោបាយរបស់រដ្ឋ ហើយធាតុផ្សំអត្តនោម័តនៃឧក្រិដ្ឋកម្មនេះទាមទារឲ្យមានចំណងទាក់ទងដោយផ្ទាល់ និងរឹងមាំរវាងការដឹងរបស់ជនជាប់ចោទអំពីបរិបទនៃការវាយប្រហារ និងការប្រព្រឹត្តនូវបទឧក្រិដ្ឋពីសំណាក់ចារីដែដល់។
- **ប្រកាស និងសម្រេចថា** ធាតុផ្សំសត្យានុម័តនៃឧក្រិដ្ឋកម្មនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ទាមទារឲ្យមានចំណងទាក់ទងរវាងអំពើនៃការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ និងឧក្រិដ្ឋកម្មដទៃទៀតដែលស្ថិតក្រោមយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក.។

---

[73] ក៏ប៉ុន្តែ បើនិយាយពីឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ការទទួលខុសត្រូវរបស់ជនជាប់ចោទដែលអាចមិនមែនជាអ្នកប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ មិនអាចរាប់បញ្ចូលបានឡើយ ទៅតាមទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវទាំងនេះ ។ សូមអាន កថាខណ្ឌទី១៨ និងការកាត់សេចក្តី Milutinovic កថាខណ្ឌទី១៥៨ ដូចសម្រង់ខាងលើ កំណត់ជើងទំព័រ នៃទំព័រទី២១។

- **ប្រកាស និងសម្រេចថា** ឧក្រិដ្ឋកម្មនៃ "ការបាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ" មិនអាចអនុវត្តទៅលើសំណុំរឿង ០០២/ ០១ បានឡើយ។
- **ប្រកាស និងសម្រេចថា** ការកំណត់បទល្មើសសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមក្នុងទម្រង់មូលដ្ឋានទាមទារឲ្យមានការបង្ហាញពីសំណាក់ព្រះរាជអាជ្ញា នូវអត្ថិភាពនៃផែនការឧក្រិដ្ឋកម្មច្បាស់លាស់ ដែលជនជាប់ចោទបានដឹងអំពីផែនការនោះ ហើយដែលជនជាប់ចោទបានចូលរួមយ៉ាងជាក់ច្បាស់តែ ម្តង។
- **ប្រកាស និងសម្រេចថា** ច្បាប់ដែលអាចអនុវត្តបានទៅលើបទសមគំនិតតាមរយៈការជួយ ឬការលើកទឹកចិត្ត ត្រូវតែបានបកស្រាយដោយផ្អែកលើមូលដ្ឋាននៃប្រព័ន្ធច្បាប់បែបបរាំង ដែលប្រព័ន្ធច្បាប់នេះតម្រូវឲ្យមានការបង្ហាញពីសំណាក់អយ្យការ នូវសកម្មភាពជាវិជ្ជមានរបស់ជនជាប់ចោទដែល សកម្មភាពនោះបានជះឥទ្ធិពលយ៉ាងជាក់ច្បាស់ចំពោះការប្រព្រឹត្តបទល្មើសមួយ ឬច្រើនហើយ ដែលបទល្មើសនោះស្ថិតនៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក.។

	មេធាវី គង់ សំអុន មេធាវី Anta GUISSÉ មេធាវី Arthur VERCKEN មេធាវី Jacques VERGÈS	ភ្នំពេញ ភ្នំពេញ ប៉ារីស ប៉ារីស	
កាលបរិច្ឆេទ	ឈ្មោះ	ទីកន្លែង	ហត្ថលេខា